

Vážení priatelia krásneho slova !

Do Zborníka vybraných súťažných prác z Celoslovenskej literárnej súťaže duchovnej tvorby v kategóriách poézia a próza Jurinova jeseň 2009 sme zaradili ukážky z tvorby každého zúčastneného autora, a to z toho dôvodu, že v piatom ročníku nesúťažilo také veľké množstvo začínajúcich autorov, ako tomu bolo v predchádzajúcich ročníkoch.

Zaslané texty posudzovala odborná porota v zložení Teodor Križka (predseda), Peter Kubica, Ján Gállik, ktorí sa jednoznačne zhodli na výsledku. Ako Laureáta Jurinovej jesene 2009 navrhli pre obe kategórie (poézia a próza) vyhlásiť Katarínu Džunkovú.

Milý čitateľ, na nasledujúcich stránkach ti predstavujeme to najlepšie z dobrého.

Za organizátorov 5. ročníka Jurinovej jesene ti prajem príjemný čitateľský zážitok

Mgr. Janka Mudříková, riaditeľka
Kysuckej knižnice v Čadci

VYDANÉ

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vydal: Žilinský samosprávny kraj – Kysucká knižnica v Čadci
Zostavila: Mgr. Janka Mudříková
Rok vydania: 2009

Milí čitatelia, predstavujeme vám pána **Jozefa Kottru st.** z Levice, ktorý sa pravidelne zapája do našej literárnej súťaže. Do 5. ročníka zaslali tri poviedky. Z nich sme pre vás vybrali nasledujúcu

Obrátenie

Mesto ležalo v hlbkej noci. V jarku mimo cesty bol vyvalený mocný chlap.

Vozovka zatopená kalužami upršaných mlák vyvalila na neho obsah jednej z nich. Prebral sa. Mal pocit, že je už dávno mŕtvý a teraz ho tu zrazu niekto oblieva. Voda s bahnom ho zaliali celého. Začal sa plaziť preč od tohto nebezpečného miesta. Znova zahučal nejaký motor a na neho vyletel ďalší gejzír nepodarenej sprchy. S námahou sa postavil na štyri a potom sa vzpriamil. Mierny zráz jarku bol veľmi šmyklavý, ale lepší, ako dno naplnené dažďom a brečkou. Pud sebazáchovy ho nepustil hore na cestu. Preto sa začal tackať len touto šmyklavkou kamsi preč od hluku a mesta.

Nitky spleteného dažďa neúprosne šibali o zem. Tá bola slizká a mazľavá. Nešťastník sa po nej kĺzal a padal. Stále však nachádzal nových síl, aby vstal a tackal sa ďalej. Nemal pojem ani o čase, ani o mieste, kde sa nachádza. Túžil len po nejakom skromnom prístrešku, či tichom mieste, kde by sa cítil bezpečne. Po nekonečných pádoch a vstávaniach ho pribrzdilo podozrivé šušťanie. Kvapky sa strácali v niečom hlbokom a tichom. Alebo tam ani vôbec nepadali. Hrabal sa za tým zvukom ďalej od cesty, až narazil na plôtik. Drobné latkové stavanie. Nebolo dlhšie ako on, ale bola tam akási tíš. Zabalansoval, zachytil sa horných latiek a pokúšal sa jednou nohou prekročiť. Nemotorne a ťarbavo sa prevalil ponad praskajúcu ohrádku a dopadol na druhú stranu. Koleno si bolestne narazil o nejaký stĺp. Aj hlavu mu treslo o úzky okraj ohrádky. Skrútil sa uprostred tohto tichého zátišia, objal stĺp do ktorého narazil a napriek mokrote a zime zaspával. Bol totálne na pokraji svojich síl.

Brieždilo sa. Dážď v noci ustal. Neborák stále tuho objímal stĺp. Trošku precitol. Zhora na neho pozerala usmievavá tvár. Prižmúril zahmlený a blatom zalepený zrak. Tá tvár ho milo zdravila, ani keby vítala, hladila. Pribúdajúce svetlo vykreslilo okolo čarovného obrazu trňovú korunu. Onedlho už rozoznal i rozpäté ruky pribité na priečne ramená. Úsmev tam hore jasnel a vlieval do neho život.

Prvé slzy mu obraz zliali do jednej rozmazanej machule. Ale ten pohľad bol už ukotvený kdesi v jeho vnútri. Niečo v ňom ožilo a začalo plakať i jeho srdce. Tie oči vylievali len slzy horkosti a biedy. Ale srdce plakalo z lásky. Cítil sa strašne biedny a úbohý. Bol odrazu dieťaťom v starom chlapskom tele. Ten zhora ho napájal dobrotou a pokojom. Nič mu nepripomínal, nič mu nevyčítal. Úbožiak viac a viac lipol k drevu kríža a slzami vylieval zo seba všetku horkosť premáreného života. Ježiš sa ho dotkol a privinul do svojho náručia. Ako pastier stratenú ovečku. Hladil ho svojou nekonečnou a odpúšťajúcou láskou. Božie milosrdenstvo ho preniklo celého.

Vstal zo zeme a premenil sa v iného, nového človeka. Obliekol si rúcho pokory a začal žiť nový život.

doma, sob. 20.06.2009

V kategórii duchovná poézia súťažila aj stála prispievateľka z Kysuckého Nového Mesta - pani **Eva Moskállová**. Z jej zaslaných básní sme pre vás vybrali

Líce a dážď

Pohľad' mi líce,
spálené nocou a soľou,
zbozkávaj tvár,
plodné pole cez závoj.

Zažmurkaj na slzu,
až potečie,
pritúl' sa k viečkam.
Miluje líce dážď',
poleje pole,
vytopí jamku
až potečie.

Slzu celkom na hrane,
zatúž ju mať',
až zvažnie.

Naprším ti do dlane,
až potečie,
vrátim bozk,
čo slza z líca zotrie,
vzdá sa ti,
zlá, horká,
poddá sa úrode
a dozrie.

V kategórii poézia súťažil **Michal Cirner**. Má 25 rokov a pochádza z Vyšných Klátov.

Pani Nenávist'

Archivár milosti zomiera bez nasledovníka
Poslednýkrát sfúkol z knihy lások prach
Srdce mu preťala chladná dýka
Nemal však pri tom strach

Ruky krvavé obdivuje pani Nenávist'
V úškrne potupnom nachádza slasť
Nevlastní svedomie čo vie tak hrýzť
Úklady pekelné to je jej vlasť

Zabudnite, že ste sa mali radi
Namiesto dotykov škrte sa zdivočene
Čo dobré spravíte, to sa vám nevráti
Nenávidíte sa v mojom mene

Nekonečné cintoríny plné mŕtvych lúbostí
Zrovnáme zo Zemou a navždy spopolníme
Oslobodíme sa od citov až do kostí
Potom pravým zmyslom uveríme

Načo trápiť sa láskou celé veky
Keď koncom je neláska jasná
K tomu záveru trepeme sa o preteky
Z radosti máme krvavé d'asná

Odjakživa treba mať odpor
akéhokol'vek neľúbiť z podstaty
zlobu vpustiť do seba jak mor
z inferna prednášať citáty

Nikto si nespomenie za pár etáp
Že choroba menom láska vládla
Jej diagnózami sa už netráp
Nenávist' jakživ neovládla

Nech si každý kope za seba
Kope hrob aj sám sa oplakáva
Ak zomieraš tak ti treba
To od človeka sa očakáva

Láska je hlúpy vrtoch
Hnev je v nás ako chrám
K láske treba dvoch
Nenávidieť musíš sám...

Pani Mgr. **Veronika Árendášová** sa zapojila do súťaže s poéziou aj prózou. Na odporúčanie odbornej poroty zverejňujeme súťažnú poviedku

Aj v nebi je slnko

úryvok

Venované dvom vynikajúcim ľuďom, mimoriadnym osobnostiam a jedinečným priateľom,
ktorí ma sprevádzali na krátkom úseku môjho života

„Vaše meno?“

„Mária...“

„Dobre. Niektu tu na vás čaká.“

„Čaká? Ved' som len teraz prišla...“

„Ale áno... Len spokojne vstaňte a prejdite ďalej. Určite sa neminiete.“

Šla. Kráčala tichou uličkou a až teraz si uvedomila, že nepotrebuje svoj vozík. Necítila síce váhu tela, ale zreteľne kráčala.

Bolo to už dávno. Mala dvadsať, skoro dvadsaťjeden rokov, keď naposledy cítila svoje nohy na chodníku a nepovažovala to za nič mimoriadne. Keď v ten predvianočný večer zbĺkla ako fakľa, myslela si, že je koniec. Koniec jej práce, lásky, života.

Neskôr svoje nohy vnímala na jedinej fotografii z týchto čias. Na mieste chodidiel bolo niečo, čo ich pripomínalo iba veľmi málo. Množstvo plastických operácií a rehabilitácií ju vrátilo do života, ale už len na vozíku. Mohla obviňovať každého... Výbuch plynu a jej rozvíjajúci sa mladý život- to všetko sa jej premietlo v hlave vari miliónkrát, ale nezatrpkla. Chcela žiť. Verila, že medzi živými neostala náhodou, že je tu príčina, prečo stále je.

Začala pomaly. Každý pohyb bol neskutočne bolestivý. Musela si všetko usporiadať. Myšlienky i vzťahy. Jej snúbenec bol stále pri nej. Nechcela ho však viazať jeho dávnym sľubom. Jej zdravotný stav nemal nádej na zlepšenie.

Nechcel ju opustiť. Stál pri nej. Aj po rokoch vedela, že sa na neho môže spoľahnúť a on na ňu nezabudol, ani keď si založil rodinu. Milovala ho. Rozhodnutie nechať ho ísť svojím životom bez nej, ju stálo veľa síl. Bola to jej jediná láska, jediný muž, s ktorým plánovala budúcnosť.

O práci už neuvažovala. Hendikep, ktorý ju mal sprevádzať celým ďalším obdobím, vyžadoval starostlivosť jej najbližších. Začala v novom dome, kam sa presťahovala so sestrou a jej manželom a kde neskôr pribudli dve netere a synovec. Pripútala si ich k sebe neviditeľnými povrázkami, tak ako každého... Jej telo sa oslabovalo každým dňom množstvom liekov, ktoré užívala, ale jej duch a viera rástla omnoho rýchlejšie.

Nakoniec sa stávala oporou svojmu okoliu.

„Mária!“ vytrhol ju z myšlienok známy hlas.

„Pavol? Si to ty? Ty na mňa čakáš?“

„Áno, čakám... Veril som, že prídeš.“

Bolo to krásne stretnutie. Možno také ako prvýkrát na fare. Už tam videla, že je v ňom niečo mimoriadne. Že slová, ktoré hovorí, naplno prečítuje. Že je tu a má im, čo ponúknuť-seba.

„Kto je to?“

„Nový kaplán, Mária.“

„Pod', hneď ti ho predstavím. Je to vynikajúci človek. Ale to uvidíš aj sama.“

...

„Pavol, pod' na chvíľku. Toto je Mária. Mária Libantová. A toto...“

„Som Pavol. Pavol Pavlík. Už som o vás počul. Veľmi som sa tešil na stretnutie s vami.“

„Aj ja sa teším. Ale už mi nevykaj. Som Mária. Každý mi tu tak hovorí. Od detí po najstarších.“

„V poriadku, Mária. Ja som Pavol. Pod' za mnou, začíname volejbalový turnaj. Počasie nám praje. Treba to využiť. Slnko je poklad. Myslím, že ani v nebi nechýba.“

Na túto vetu nikdy nezabudla. Milovala slnko a nikdy nepomyslela na to, že by ho mohla cítiť a vidieť poslednýkrát.

S Pavlom sa zoznámila a ich cesty sa už nikdy nerozišli. Na tunajšej fare strávil nejaké obdobie a potom už pôsobil sám. Čakalo ho mladé mesto a stará fara, množstvo mládeže a práce. Ale on sa do nej púšťal s nevídanou láskou a obetavosťou. Budoval kameň po kameni a už čoskoro sa ukazovalo prvé ovocie jeho práce. Fara doslova ožila a ako si Mária neskôr spomínala, pre nikoho nezostala farská brána nikdy zatvorená.

Pomáhala mu, ako vedela. Prišiel do starého, rozpadajúceho sa obydli a vybudoval miesto, kam rád prichádzal každý. Často jej narýchlo zavolať:

„Mária, prosím ťa, priprav nejaké veci pre deti. Prídu dnes na faru... Mária, je tu jedna dievčina. Nedávno prišla o mamu. Potrebujem, aby si sa s ňou porozprávala. Možno by si ju mala zobrať do nejakého obchodu a pomohla jej vybrať oblečenie. Veď ty už vieš, čo a ako.... Mária, mali by sme sa porozprávať ohľadom toho výletu pre chlapcov. Prídem ťa vyzdvihnúť o nejakú hodinku. Borka sa na teba veľmi teší. A mám ešte niekoho... také malé dievčatko. Musím ťa s ním zoznámiť. Ale o tom už osobne...“

Oplýval takou energiou, takou vitalitou a vierou v dobro, že nebolo človeka, ktorého by neoslovil. Bol všade, kde ho bolo potreba. A Mária ho sprevádzala.

Z času na čas sa ozvala jeho silná astma. V poslednom čase však ešte častejšie než inokedy. Silný kašeľ si vyžadoval lekársku starostlivosť, ale aj pokojnejší životný štýl. Lenže bolo toho ešte toľko...

Teraz ho videla znovu, jasne ako pre toľkými rokmi. Jeho hlas neoslaboval nijaký kašeľ, nebol poblednutý. V jeho očiach sa zračila spokojnosť.

„Pavol, je toho toľko čo by som ti chcela povedať. Ani neviem, kde začať. Naposledy, keď sme spolu hovorili... V ten májový deň...“

„Neboj sa, Mária, viem... Chcel som to všetko stihnúť. Ale možno až príliš rýchlo.“

„Pavol, chcel si mi niekoho predstaviť.“

„Áno, áno. Bude určite aj dnes na omši. Potom ti ju predstavím.“

...

„Tak, toto je naša Veronika. Pekne číta a spieva. Počul som, že píše básničky. No, nechám vás dievčence. Určite si budete dobre rozumieť.“

„Ahoj, Veronika. Som Mária. Niečo tu pre teba mám.“

Siahla do vrecúška zaveseného na vozíku a vytiahla zopár sladkých cukríkov. Dievčatku zasvietili oči. Nesmelo natiahlo rúčku a zobralo si ich k sebe. Stále však pozeralo aj na železnú konštrukciu vozíka. Očividne rozmýšľalo, aké je to, sedieť na ňom.

„Potisneš ma trochu? Prejdeme von, aby sme nemuseli šepkať.“

Dievčatko silno stlačilo rukoväť a potislo vozík cez dvere.

„Takže ty píšeš básničky? A nechceš mi nejaké poslať? Bývam v Hlohovci. Pozri, tu je moja adresa. Alebo mi ich môžeš povedať do telefónu...“

„Teta, ale my nemáme telefón,“ zdôraznilo dievča.

„To nevádi. Tak napíšeš. A dohodneme sa, že mi nebudeš vravieť teta. Možno z nás budú dobré kamarátky a kamarátke sa nevyká, ani nehovorí teta.“

„Dobre, ale ja neviem, či si zvyknem. Všetkým dospelým vyká, teta...teda, Mária.“

„Určite si zvykneš. Budem čakať na tvoj prvý list. Už teraz sa veľmi teším. Napíš mi aj niečo o sebe. Keď opäť prídem, môžeme sa aj porozprávať.“

Prvý list prišiel ani nie do týždňa. Mária dostávala mnoho listov a na mnohé skutočne aj odpovedala, hoci sa jej zrak nikdy nevrátil do pôvodného stavu a pomaly ho strácala. Listy od Veroniky boli však úplne iné. Také spontánne a veselé, také úprimné a milé, že Márii neostávalo nič iné len vytvoriť ďalšie veľké miesto vo svojom srdci pre túto malú osôbku.

„Veronika, dnes po hodine ma počkaj. Prišla Mária. Je na fare a teší sa na teba.“

„Naozaj? Jaj, veľmi sa teším. Niečo pre ňu mám.“ Usmialo sa dievča a sadlo si za školskú lavicu. Máriu nevidelo vyše mesiac. Veľmi si zvyklo na jej prítomnosť vo svojom živote. Hoci sa čoraz viac podobalo žene, vo svojom detskom zmýšľaní nevedelo, čo ju na tejto osobe tak fascinuje.

...

„Mária, už sme tu.“

„Áno, Pavol, počujem vás. Chystám pre nás nejaké malé občerstvenie. Ahoj, Veronika. Som veľmi rada, že sme opäť spolu.“

„Aj ja, Mária,“ pribehla Veronika k vozíku a objala Máriu.

„Ja musím odísť,“ oznámil Pavol a rozlúčil sa. „Keď prídem, vrátíme slečnu domov.“

...

„No, Veronika,... nechcela som to vravieť skôr, ale teraz, keď sme už samé... Stáva sa s teba ozajstná žena,“ prihovarila sa Mária po chvíli.

Dievčina sa začervenala. Nechcela ďalej pokračovať v takejto téme, preto sklonila hlavu a povedala:

„Mám pre teba darček. Niečo som vyrobila a chcela som ti to dať na Vianoce, ale neviem, či ešte budeme spolu.“ Vylovila z tašky malý balíček a podala ho Márii.

„Ďakujem. Môžem si to už odbaliť?“

„Samozrejme, som zvedavá, či sa ti bude páčiť.“

„Dobre, ale rozbalíme si darčeky naraz. Tiež mám niečo pre teba.“

Podala Veronike balíček zabalený v rovnakom papieri s vianočným motívom. Obe sa rozosmiali. Nebolo to prvýkrát, čo sa takto zhodli.

„Mária, veď ty si ako ja,“ nadšene vravela Veronika.

A Mária ticho dodala: „Naozaj, celkom ako ty.“

V ten deň sa rozhodla povedať Veronike o sebe všetko, čo ešte o nej nevedela. O nehode pred toľkými rokmi, o svojej dávnej láske... Bolo to rozprávanie, pri ktorom dievča takmer nedýchalo a s otvorenými ústami počúvalo celý príbeh. Nikdy pred tým ku nemu nebol niekto tak úprimný.

Keď Mária skončila, ostalo v miestnosti ticho. Veronika sa neodvážila nič povedať. Nevedela vlastne ani čo dodať. Bol to smutný príbeh a napriek tomu, videla Máriu takú silnú a takú veselú...

Do súťaže zaslala svoje básne aj pani dr. **Monika Kotorová** z Tlmačov.
Predstavujeme vám ju dvoma básňami

Golgota

V slzách je ľudská potopa.
Neodchádzaj, blaho!
Inak vykape mi
vyšľachtený záhon
pochvalných fráz
a frázotvorných dní života.

Ak klesáš na duchu
- v tom je tvoja Golgota.

Prameň

vyviera prameň
bezproblémových vzťahov
ľudských
božských
len sem-tam
ho skalí kvapka od dažďa

vieme o prameňoch nádejí
rozprávame o nich
píšeme
hľadáme ich blahodárne dno
všetci
intenzívne

všetci?

Juraj Cintula z Levíc v Celoslovenskej literárnej súťaži duchovnej tvorby súťaži prvý krát. Uvádzame jeho poviedku

Deň trochu iný

Deň, iba o blšku iný, a už inak rozmýšľate. Ani by človek neveril, že dá sa, že to ide, že to funguje. Vyšiel som z paneláku, na Rybníkoch, vybaviť pár vecí do farebného dňa. Slnko už bolo vysoko, ale pre penzistu deň neskôr začať, bolo normálne. Škrela ma už z otvoreného okna, predtým počúvať, a keďže bol som už dolu, oslovil som, nie okríkol, päťicu modernej bedače, čo čupela pod krivým stromom za kotolňou. V tieni sa im dobre sedelo, i šriekali. „Ale vrieskať by ste nemuseli, z rána, každý deň!“ – krešem iskru poriadku ako človek lebo viem, že sa to patrí. Smelo som sa do nich obul takým smerom, že sa cúvnuť nedalo. Ten stojaci pozerajúc na mňa, vidí chlapa ako on, so šedivejúcou bradou, šacuje ma na tú diaľku, že reku, kto sa opovažuje kanálovú junač naprávať, a po chvíli skusov, čo bude, v očakávaní, stál som so zdvihnutou bradou skúseného chlapa, hoc tenkého ako lano sťažňa plachetnice, na odpoveď. Zo štvorice kartárov ku mne doletelo chlapské, takmer prísazné: „Už nebudeme!“. A v skutku ostalo ticho, na celý osemvchodový panelák i okolie. Spokojný s povedaným obišiel som poštu a spravil nákup v Triu. To miesto, z kade sa predtým ako z fekálu, sypali pripité hlasy, som prešiel z druhej strany, či tam ešte sú lebo ostalo podozrivé ticho. Boli tam! Vajgle v pyskoch, čučo pri nohách. Ale nad farebnou chasou tíšina. Cudzo sedela nad nimi ako potok bez žblnku. Boli tam, a ticho! Ani slovko, ani peniažtek, ani omrvinka slova. Na neuverenie! A skutočne, vydržali tak pár hodín i pobrali sa preč. Vykráčal som v dobrej nálade na siedme, aby z hrdzavého tela duša nevypadla spodnou dierou, a v kuchyni, kde sa život varí, mi zase manželka uvážene, pomaly vraví toto:

„Šla som pre obed a potom v autobuse...no predstav si, šofér zastal dobiehajúcim školákom aj mimo zastávky, hoci nemusel, a ani podľa predpisu nesmel... A oni nastúpiac zadychčaní, vyškerení šťastím, že stihli, ale bez slova vďaky, razili si aj s taškami, cestu dozadu. Len profesorka vo výslužbe, to ako ja, zotrvačnosťou povolania, poučuje. „Ďakujeme, ujo šofér, ďakujeme!“ – vyhrklo potom spontánne, z neopereňých ústičiek šarvancov. Šofér si so mnou vymenil pohľad spokojnosti. Autobus, iba prizerajúc sa, mlčal. Pohli sme sa.

Ešte v ten istý deň, čakali sme pri výťahu. Červené svetielko meralo trpezlivosť, kabína zastala. Vystúpil z nej chudý murár, tak v stredných rokoch, s čerstvo zapálenou cigaretou v ústach, a fľochol po nás jedným okom. To druhé mu zatváral dym cigarety. „Mladý pán, vo výťahu by ste nemali fajčiť!“ – povedal som dôrazne, ale čo bolo dôležité, bez bojového akcentu. Bez jediného slova sa vypratal aj s náradím vo vedrách. S cigaretou v ústach sa asi hovoriť nedá. Cestou hore, ešte manželka komentovala, a nedalo sa jej prestať.

Doma za stolom, keď už bol takmer večer, naša starká stará, ktorá to ťahá na 85- ťku, otvorila zrazu vo svojej knižke spomienok kapitolu z čias, keď bola ešte dievčaťom a zanôtila:

„Zabil otec sojku, zabila mati, zabili deti, už nám sojka neuletí“.

Ponad stôl som na ňu vrhol nepríjemný lesoochranský pohľad, ktorý pre svoj matuzalenský vek ani nezbadala. Nechal som babu-jagu aj s jej sojkou a znechutene som odchádzal do izby. Pre pokoj v rodine, nepovedal som jej nič, mysliac si, že už dlho nebude...kvôli bacilom, chytil som kľučku dverí len jedným prstom a zvonku ich zavrel. V šere izby, s rukami za hlavou, som dupal nad prežitým: „Možno tento deň, predsa len...človek načmáral na plot sveta o jeden hákový kríž menej“ – a zaspal som.

Prvý krát sa v našej súťaži objavuje aj **Dušan Roháč**. Má 20 rokov a býva v Jelšave.

Neberte cit z mojich rúk

Chodievam vpred, no stále jak bez ducha,
motám sa životom a sám neviem ako,
sadla mi na nos tá premúdra mucha.
že som nejaký pako!

Ja viem, že iný nebudem,
stratený cit späť získať sa nedá,
lež budúcnosť čaká ma, ponurá, šedá. . .

Tak neberte cit z mojich rúk,
to jediné, čo má nejakú cenu,
čakám už konečne na moju zmenu.

Neberte cit z mojich rúk,
to jediné, čo mi dnes ostalo,
a život plný ťažkých múk,
nemal som ich málo.

Boli aj svetlé dni, lež v chmáre zajtrajška,
ostali v zabudnutí a tu ďalšia prekážka . . .

Neberte cit z mojich rúk,
veď v srdci ho už nieto,
a všetku lásku preč odfúkal vietor.

Bez nej jak slepec túlam sa svetom,
márne čakám za svojím letom.

Neberte cit z mojich rúk,
bez neho som len troska,
čo v diaľke zamknutá,
trápi sa a skučí o pomoc.

Neberte cit z mojich rúk,
neviem žiť bez neho,
neberte mi ten cit, pre BOHA ŽIVÉHO. . .

Zo svojej tvorby vybrala a do súťaže zaslala básne pani **Anna Krkošová** z Banskej Bystrice.

Iba v ňom

Na svet sme prišli jemní, čistí v ňom
no život nás zmenil na nečistých
bez neho
štúdia, postup, pýcha, sláva, moc...
Bud'me znova ako deti
žime prosto v pokore
očisťme sa úprimnosťou, jednoduchosťou
pred Bohom našim Pánom
vráťme sa do lesov na lúky hôr
do krásy zaodetí jeho milosťou
chceme rozplynúť sa v ňom
i keď sladko unavení...
Keď raz budeme sa vracat'
po očistení skryme si svoje srdce
v ňom
synovi Božom – Pánovi našom

Pani Ing. **Eva Masná** je stálou účastníčkou našej literárnej súťaže. Takmer v každom z piatich ročníkov získala uznanie. Zo zaslaných poviedok vám je predstavíme nasledujúcou

Kto je ukrivdený

Vystúpili sme z autobusu. Ona so svojimi dlhými nohami bola kus pred mnou, ale na semaforoch som ju dobehla. Ďalej sme šli spoločne. Vypočula som si, ako bola ukrivdená.

Dvadsaťdva rokov robila poctivo a dobre svoju prácu majsterky odborného výcviku. Potom ju prepustili. Mali prepustiť trochu ľudí. Nevie, ako prišli práve na ňu. Ved' ona svoju prácu robila dobre! Má veľký pocit krivdy. Nie, to nemali urobiť! Teraz robí manuálnu prácu, nočné smeny, stále nadčasy...

Snažila som sa ju chápať a sem tam sa mi podarilo povedať nejakú utešujúcu vetu. Ved' možno sa zase nájde časom práca, ktorú rada robí a má na ňu aj kvalifikáciu...

Áno, aj ona tomu verí, tu neostane... Rozhodne to musí byť práca s mládežou, to má rada, to vie robiť, tomu rozumie - vychovávateľka alebo niečo podobné...

Poznala som ju len z rodičovských združení. Naše dcéry chodili do jednej triedy a ona bola aj predsedníčkou výboru rodičov školy. A raz kandidovala za starostku obce. Mala dobrú výrečnosť, nemala pri slovných prejavoch trému, vystupovala isto a sebavedome – na rozdiel od mňa.

Jej dcéra bola jedináčik. Patrila v triede medzi dobrých žiakov, ale vynikala hlavne tým, že všetko mohla. Ostatné spolužiačky si to nemohli dovoliť. Oblečenie, mejkapy, lepší mobil, bicykel, nuž ved' mali iba ju. Ostatné mali trochu pocit krivdy, že to nemali... A nemusela ani doma pomáhať, mohla robiť, čo chcela, ísť, kam chcela... Prvá začal chodiť na diskotéky, sadnúť si na malinovku, potom na pivo, chodiť s chlapcami, bolo ju vidno hocikde... a tiež hocijako. Menila často chlapcov i farbu vlasov.

Naše deti sú už na strednej. Na združeníach sa už stretávam s inými rodičmi. Bývalé spolužiačky už Deniske nezávidia a na pocit krivdy dávno zabudli. Teraz už nie. Skôr ju ľutujú. Odfarbovaním a líčením dosiahla, že vyzerá oveľa staršia, než je. Na strednej jeden ročník opakovala, už jej to učenie akosi nešlo...Maturovať bude o rok neskôr. Je to predovšetkým ona, ktorá bola najviac ukrivdená. Aby jej rodičia mohli dať všetko, nedávali jej seba. Mali na ňu málo času. Ozajstná rodičovská láska jej chýbala, tak ju hľadala inde. Nemenili by s ňou, teraz už určite nie.

Po nejakom čase som Deniskinu mamu opäť stretla – na zastávke autobusu. Bola celá šťastná, našla prácu, akú hľadala, robí vychovávateľku a je veľmi spokojná, hovorila o svojej práci v samých superlatívoch. Deniska? Ó, ona pôjde na právo, určite na právo, aj sesternica ho práve končí, je to dobrá škola... Musí to vedieť, ved' je profesionálna pedagogička... Neodvážila som sa povedať nahlas, nad čím som rozmýšľala:

Ako môže profesionálna pedagogička takto zanedbať dcéru?

Ako môže matka, ktorá nezvládla výchovu jedinej dcéry, vychovávať iné deti?

Možno to nevidím dosť objektívne a krivdila som jej, ved' to už dnes nie je až taká zriedkavosť, asi som včerajšia, nestačím kráčať s dobou... A mám strach povedať to nahlas.

V kategórii poézie svojimi básňami súťaží aj **Peter Píš** z Kanianky. Pre vás sme vybrali báseň

Zvečerieva sa ...

Slnko vychádza ale duša zapadá
čochvíľa polnoc odbije,
pýcha je burina, duša záhrada
prežije ten kto miluje.

Hodiny bijú, duša plače
no nie prvý raz,
chyt'te jej ruku a riadne ju stlačte,
po chrbte jej chodí mraz.

Má toho veľa, asi sa jej zdá,
burina ju prerastá,
nechajte oheň nech na ňu plá,
tu burinu preráta.

Zhorelo mnoho no osvietilo večer,
tak už ani nezdá sa,
ty čo si spal, zo sna sa preber
a z okna pozri sa.

Ten večer čo padal, strávil ho oheň,
oheň silne pálivý,
v záhrade však zostal v nej koreň,
bude ho treba páliť vždy.

Laureátkou Jurinovej jesene 2009 sa stala **Katarína Džunková**. Je víťazkou v oboch kategóriách – poézia a próza. To najlepšie na záver

náznaky

už toľko času ubehlo
od pádu veľkých ríš
a vo vzduchu stále cítiť pýchu
a v púpavách sa lesknú
žiarivé pracky rímskych sandál

bezstarostne po nich
spúšťal biele členky jarný sneh
a tisíckrát si okružliaky opakovali v rieke
obráťme sa

a nezmenilo sa veľa
len pavúky
s náprsným krížom
na chrbte
odvíjali nite
a biela tvrdila
za nič nemôžu
že sme len v sieti
nevinne
ako sa bráni
rotunda úľa na stromoch

bobule na čierno otvárali oči
krikom vypchatým
mäkkou tmou

„obráť sa“
pukalo tvrdé srdce
semena v zemi
„obráť sa“
kričali ryby
v jazere v čase
ktorý je ešte pred nami

cestou za ním

dedinskí chlapci hvízdli
na loveckého psa v súhvezdí
a on sa natiahol,
aby ich utíšil,
najkrajší chlapček za horami

pod slnkom
ako pod srdcom
nosil planétu,
kým ju hrial, k nohám mu kľakla
sýkorka, pelikán, krakľ'a

a rozprávali ako hoboje
povedia naraz o nás oboje -
život aj smrť, že je tu
v jedinom jednom tóne

a tak so slzami
na ktoré ešte nemám
sa dívam
na najkrajšieho chlapčeka
a naozaj je tak blízko
ako každú noc nad nami visí
niť, obväz, povraz, lano
pupočná šnúra
mliečnej dráhy

Macedónsko

planina vzplanula
a aj plánky
si okolo ciest
robili iný plán

aj také býva
obrátenie
keď si slnečnice vymieňajú dušu
a malé jabĺčka putujú
od zatrpknutosti k sladkosti
a aj tie na pohľad scvrknuté
či horké
zrkadlili pokožku svätcov

po tejto krajine
raz kráčaľ Pán
okolo jazera nato vyrástli kláštory
a kvitli tichom, zhrbením
a zlatým peľom na obraze
keby raz náhodou prišli aj inakšie smädní

taká bývala slovanská vernosť
kamene držali po hromade

skrotené šelmy
z pásikavých kostolíkov
sa vznášali
a vrastali do krajiny
a stále rovnako oddane
požívali prichýliť,
tak, ako zakaždým dáva útočisko lyrika

a kdesi z temnoty
tichúčko spievajú
ikony schované
v detských kresbičkách

XXX

I.

a možno raz pred teba predstúpi
chlieb, ktorému si zjedol srdce
a vypláče sa,
že všetko, čo až do kosti bolí,
po čom máš z rubu tváre uzlík žíl,
dni jalové naozaj tu boli
a ani jeden z nich sa nestratil

aj zem oznámi,
že neprijme nikoho.
nebude už ani nosiť
a do veľkého prázdna teraz
potratí ona nás

a nebeská klenba nás vyvrhne
mocná ako keď na leva zo súhvezdia
antický pastier hádzal kamene

čo potom zostane človeku
kto spozná, poláska
a osloví ho po mene

II.

možno práve vtedy
nastane čas,
keď príde hlad, núdza a lyrika –
- traja, ktorých sme vyhnali

knihy sa budú opäť
prebúdzat' v náručíach
a neraz ich obrátime v dlani
bude ich štipka, bude málo
toľko, aby nič nezostalo
diablovi, ktorý sa živil
zo všetkého, čo sme mali navyše

teda kam
toľko utekám
a málo púšťam básne
cez vlastné srdce
veď už je ouvertúra
a na oblohe
ako lúčny krasovlas
rozkvitla hviezda
ktorá sa obetovala
aby premohla tmu

prosenie o plač

koľko hriechov to vlastne
narobíme aj očami
keď sa rozhliadame
a chceme, aby nás videli
alebo, naopak, nezbadali,
že sa modlíme

kde je v nich potom miesto
pre Pána
takého dobrého
že by mu stačil
aj posledný kútik oka

a tak v bolesti našej
v bielej, ktorá je na jahodách ešte trpká,
a v kráse
putujúcej po celej mieche
z mliečnej dráhy
býva on,
vznešený a veľký,

tichučko sa zjaví
ako keď pokorne
prichádza na svet život
v jedinej ľudskej slze

pozvánka

ako má v básni význam každé slovíčko
svoje vie každá slamka
každučkú cítiť, lieči, aj bolí
ako lúka,
na ktorej ležal človek

ako hlboká vôňa,
ktorú cítiť z odrezanej ľalie
klope na plecيا,
či aj dnes ráno vyšla ľudská duša,
aspoň náznakom pripomenúť skúša
zem, z ktorej je už iba prineseným kúskom;
vo verši šepká, v rýme, v obraze
na rukách v knihe ako vo váze

neveru trestá tým
že sa ešte zjaví
hodinky v tvári
ako v slnečnici
nastaví oddanejšie
k zázraku

a nechá prehovoriť všetko
rúcajúci sa dom
kamienok
pýchu
a aj radosť
keď bukvice v hviezdach
žiarivým klíčkom zhora
vrástli do hrude

a zvláštne: prahne po vnútri
a práve preto musí von

napokon čaká
podobná láske
pri ktorej platí: stále

už ani neviem
kam namieriť hlaveň
keď sa chcem búriť
ako je možné
po celý život
kázať to jediné
miluj

Eupalinova láska

(úryvok)

V západnej časti Attiky, kde nad prísnou krajinou vychádza každú noc zvedavý mesiac, aby vzápätí sňal zo zeme liečivé chladivé ucho a opäť zmizol do nedozerých hlbok pálivého dňa, stál v meste Megara nevel'ký chrám. Nezostala po ňom ani stopa, ale miestni tvrdia: stál tam, istotne tam, na pahorku blízko zachovanej agory. Traduje sa, že mal tvar matematickej podoby krásnej Korint'anky. Nik si nepamätá jej meno, ale ako naznačuje tajomná zmienka, postavil ho na znak svojej lásky antický sochár Eupalinos. Ten, čo na ostrove Samos projektoval slávny drén. Turisti si archaické vodné dielo fotografujú dodnes - vystupujú a nastupujú do výletných lodí a autobusov, až sa zdá, že celé roky plynú ako dookola sa opakujúci krátky film, iba móda a postavy sa trochu zmenili. Tí kultivovanejší z nich si staviteľa spoja s láskou a peloponézskou svätyňou. Ale o mnohých postavách, o hĺbiniach a ťarchách ľudskej duše, o dávných obavách, premenách a čomsi väčšom než akýkoľvek dóm, ako aj o mnohých veciach v živote najdôležitejších; nemáme exaktný dôkaz.

1. časť

/Poludnie v tráve - Eupalinovo detstvo – obrazy – dospievanie/

I.

Slnko už vystúpilo nad obzor a Eupalinos ešte stále oddychoval vo vysokej tráve. Poludnie sa napínalo ako práve vyľisovaná koža veľkého zvieraťa – možno to aj bola jedna z belasých, až bledomodrých starých kôz, ktoré na lúkach v okolí Megary pásli už celé veky zvráskavení pastieri. Zvieratá spásali trávnu ľahúčku, prirodzene. Steblá sa im poddávali samy, zdalo sa, že si ich priam táto krajina pýta, že ku skalnatému povrchu suchej plošiny od stvorenia sveta patrí rovnakou mierou každý vycivený kozí chrbát stáda pohybujúceho sa cez obedňajšiu páľavu a horúčnosť sálajúcu zem tak, že vytváralo rozmanité obrazce.

„...a už bude pásť ovce v stáde Abrahámovom...“ zašepkal sám pre seba z polosna vzdelaný Eupalinos, trochu sa zľakol vlastnej myšlienky na hebrejcov, no hneď ju vypustil a ďalej sa oddával pokojnému snu. Nie, dnes nebude myslieť na druhé národy. Nebude myslieť ani na more, na obchodníkov, na chlapcov z kameňolomu, ani na tých z majstrovej dielne. Dnes má tento mladý sochár presiaknutú dušu čímisi celkom iným. Helenou. Nie? Laurou? Mírsina, Irena, Dareia alebo Dafne. Nech by sa tá bytosť volala akokoľvek, bolo to nepodstatné, pretože celú Eupalinovu dušu ožiarilo čosi zvláštne z nej, len z nej. Z dievčiny, ktorú zazrel na jar na korintskom trhovisku.

Och, ako to zaznelo! Ako cinklo! Jej ramená, jej tvár, jej dlhé vlasy rozprávajúce čosi lahodné tak pomaly, že Eupalinovi sa zdalo, že ten okamih trvá celú večnosť. Že dokonca neskončil ani teraz, keď už leží na žltej lúke pár kilometrov od rodného mesta. Ešte stále ju videl, v svetlých šatách a prenádherne vyklenutých ramenách, v nohách, mocných a predsa štíhlych, že sa do toho dievčaťa obliekla akási bohyňa a on sa cítil náhle drobný oproti nepopísateľnej kráse, čo mu udrela do čela. A vlasy! Tie dlhé vlasy! Jemná štruktúra kože, pieskovcové čelo, kľenutie lebky ako jaskynnej svätyne kdesi v strmých horách a prsty – pevné, vláčne, stojace, prepletajúce – tentokrát to bolo čosi, čo netvaroval on, ale čo modelovalo jeho. Sochára. Aké zvláštne to bolo stretnutie. Eupalinos mal pocit, že ju videl už dávno, že to ona bola ideou jeho vytesaných postáv, že každý tunel, ktorý projektoval, bol načahovaním sa za chodbičkou k jej maternici, schovanej za bielymi šepkaniami látky. Prsia presné ako oblúčky malej omegy. Kľenuté pery. Vygravírovaná, tepaná mosadzná pokožka na snedej šiji. A vlasy, opäť vlasy... Vedel by ich prirovnať k vodopádom, ktoré nikdy

nevidel, v duchu si ich obkrúcal okolo prstov a maznal sa s nimi – až mu náhle v očiach znežnelo všetko a každá vec bola krásnou. Na zbúrané hradby, lúpežníkov a aj na ramená chobotnice sa teraz díval s milosťou – azda preto, že mu aj trochu pripomínali padajúce vlasy milovanej dievčiny. A tak sa stalo čosi neobyčajné. Z pôvodného očarenia, keď si Eupalinos z Megary črtal do piesku línie dievčaťa opojený viac dokonalosťou vlastných ťahov, než ňou samotnou, sa pomaly stalo čosi, čomu neveril ani on sám. Láska.

Eupalinos alebo ako ho nežne volala jeho matka – Eupalinuli, bol povolaný pre architektúru a skulptúry už od detstva. A hoci sa v devätorici múz neobjavila žiadna, ktorá by zastupovala jeho činnosť, azda až príliš spätú s ľudskými rukami a hmotou, nič mu nebránilo v tom, aby ju povýšil nadovšetko. Dievčať mal veľa, veď nie nadarmo požíval takú úctu v obci a skláňali sa pred ním aj cudzinky, ktoré si len tak, zamiešajúc sa do davu, chodil prezerat' do pirejského prístavu. V rukách ich mal mnoho a rovnako veľa aj v hlave – keď si z rozprávania priateľov predstavoval vysoké Egyptanky s hranatými črtami, ktoré potom tak rád prevteloval do pevných a vycibrených tvarov navrhovaných kanálov. Priatelia mu často rozprávali aj o zvieratách žijúcich na druhej strane mora – vraj plávu v riekach, tmavozelené a tuhé ako trámy a trčia im nad hladinu iba oči, svietiace horúce sopečné kamene. No ale – kto má tomu veriť? Koľko sa už toho narozprávalo o bytostiach schovaných v bleskoch, o záhadných tvoroch a krajinách na južnom konci sveta? Koľkí sa hádajú o tom, či je jazyk darom nebies a koľkí sa obávajú, aby nezabudli priniesť obeť domácomu božstvu. Nie, nie, nie. Eupalinos bol prísny a nad podobnými myšlienkami sa iba blahosklonne a falošne pousmial.

Práca mu išla od ruky. Socha za sochou, náhrobok za náhrobkom, ani si nedal veľkú námahu a už ho za výtvary všetci obdivovali. Mal to rád. A ak sa aj náhodou stalo, že nemal dobrý deň, nevedel nájsť správny materiál alebo jeho odhad proporcií jednoducho nevyšiel; všetko zvalil na ostatných alebo sa krčovito a nasilu ako vzduch vytlačený z mecha, snažil svoje dielo za každú cenu dokončiť. Tvorivosť a váženosť uložil na piedestál a nesmelo nastať nič, čo by kontinuitu jeho ozaj nadpriemerných výtvorov narušilo. Občas bolo vidieť Eupalina, ako celé dni nevychádza z dielne. Pochudol, tvár mal strhanú a zarastenú. Matky tíšili výskajúce deti pobehujúce okolo jeho domu a brali im z rúk figúrky zvieratiek s varovne položeným prstom na perách. „Isychía!“ Ticho! Všetci sa nazdávali, že pracuje – čo bolo nepochybne tak, ale Eupalina vedela k výkonom a odriekaniu motivovať len snaha prekonať druhých majstrov a opäť byť jediný a najlepší. Už na svoj mladý vek žil v priveľkom strachu o svoje schopnosti, ktorým tak bránil rásť. A aby si aspoň naoko nepohneval božstvo a nešíril o sebe zlú mienku, často hovoril o skromnosti a o čistej duši v prírode. To všetko však bolo iba naučené, z povinnosti.

II.

Ako každý vnímavý a súdny človek si uvedomoval, že ľudia sú príliš malí na to, aby neexistovalo na svete nič vyššie. Raz ho v olivových hájoch chytila taká búrka, že mal pocit, že mokne aj zvnútra, mohutné prúdy kvapiek už ani necítil jednotlivito, ale ako valiacu sa masu vody, až ho tá rieka unášala a prisahal, že sa v tej zmesi dažďa, bahna a hustej tmavošede padajúcej zo svetielkujúcich nebies, utopí. Ale nestalo sa tak. Na tú udalosť zabudol a ak sa mu aj po čase znovu objavila v myšlienkach, vždy mu akýsi hlas našepkával, že zvíťazil on, že zo všetkých trápení vyviazol napokon celý on. Eupalinos z Megary. A ešte vždy tu boli sochy, nekonečný rad bravúrne naprojektovaných domov a vodná priekopa na ostrove Samos, ktorej funkčnosť, trasu a znamenitý výber materiálov vystlaného koryta neprestajne chválili Anatóľčania. Chýr o nadanom architektovi s uznaním rozniesli do celého Stredomoria, Sýrie

a azda aj do Indie – ale to sa len v najtajnejších snoch utešoval Eupalinos sám, dúfajúc, že o pár rokov ho takto bude poznať celý svet.

Na to všetko si však ešte bolo treba počkať a najmä tvrdo pracovať. Eupalinos to vedel a nijako sa tomu nebránil. Prácu mal rád, napokon, bol kamenárov syn a že remeslo má zlaté dno vedel už dávno. Ako chlapec si krátil chvíle tým, že krotil zdivočené psy žijúce na smetisku za mestom. Nebolo to ľahké. Vyhladnuté zvieratá mu nedôverovali, pozorovali ho zďiaľky tmavohnedými očami a hustnúcou penou okolo zavšivavených úst. Eupalina vlastne ani nepotrebovali a možno ho aj skryto nenávideli, ale niečo zvláštne ich priťahovalo k svetlovlasému mláďencovi tak mocne, že si napokon získal nad nimi moc. To však trvalo iba chvíľu, potom dal remeselník Naustrophos, Eupalinov otec, pozorného chlapca na štúdiá. Možnosti, ktoré sa mu otvorili v službách u majstrov v dielnach po celej Attike, využil Eupalinos do poslednej kvapky. Všímal si pozorne miestne paláce a chrámy; na reliéfy, zdobené šíty a ornamentálne zakončenia strešných líšt sa pozeral tak uprene, že sa mu vryli do duše a spomienky na ne sa mu potom pozvoľna s ľahkosťou vyplavovali z povedomia pri realizácii vlastných stavieb. Počúval aj o myšlienkach šíriacich sa z Efezu – už vtedy mu ten kraj učaroval natoľko, že si bol istý, že raz mu vtiskne pečať svojho diela. Počúval o matematike, o čase, o poznaní, ktoré sa zjavuje iba človeku, tvorovi schopnému syntézy. No a nie je to potom tak, že na vrchole všetkého je človek? Že existuje iba to, čo vidí on, že okolité predmety sa budú nazývať iba tak, ako ich pomenuje on? A dôkazy toho požehnania, keď sa mu zjavovala pravda o veciach a v pevných základoch domov, na ktorých sa podieľal, objavoval pravý uhol, badal najlepšie vo vlastných rukách. Nikto predtým, pred človekom, nevidel v kruhu kruh. Žiadne zviera nedokázalo zmeniť tok rieky a nikto predtým si nevšimol, akú silu má vodná para, čo všetko sa dá postaviť vďaka maličkkej kladke a že sa dá dokonca meniť krajina! Ach, keď si len spomenie na kameňolomy na Parnase, v horách z druhej strany Delfskej svätyne! Tá dokonalá sila a jemnosť ľudských prstov! A napokon – nie je to zázrak? Pustá pláň a odrazu je na nej mesto. V hlbine ukrytý kov a kováč z neho uleje obruč na vojenskom voze. Človek je na vrchole, neexistuje nič mimo človeka. To videl v každom úspechu, ktorý dosiahol, v očiach pokorených zvierat, ktoré sa o pár rokov preniesli do podobných pohľadov pokorených žien.

Z detstva mu utkvela v hlave ešte jedna spomienka. Keď sa na sklonku jari skončili obrady na počesť boha Adonisa, zostal malý Eupalinos chvíľu v posvätnom háji sám. Nielen kvôli nízkym olivám, ktorých drobné lístky pripomínali v noci trblietavé svetielka a vyhasnutým ohniskám, nad ktorými sa stále vznášali záhadné vône. Eupalina upútal veľký zvetralý balvan, na prvý pohľad nepoddajný, ale po dotyku tvárny, vhodný na práce do otcovej dielne. Dlho okolo neho chodil. Skúšal ním pohnúť. Nešlo to. A tak urobil to, na čo ho už dlho nahovárala smelosť, ale bránila mu úcta k predkom a svedomie. Zatvoril oči, zovrel drobné ruky v päšť a v intenzívnych myšlienkach nemo zavolať: „Veľký, vidíš tento kameň?

Vidíš?

Odpovedz!

Veľký, ó, veľký...! Veľký, ty z východu po podsvetie naťahujúci sa veľký! Ak si, odvaľ ho!“

Viečka sa mu chveli, ruky potili, po celom tele prebiehala triaška, takmer spadol z nôh. V ušiach mu znelo veľký, veľký, hrmenie sa striedalo s pokojom, zrýchlené dýchanie s bezvedomím. Kým Eupalinov záchvat ustal, ubehlo niekoľko hodín. Spáchlo a rozbrieždilo sa. Chlapec ležal na suchej zemi, obkolesovala ho tvrdá bledezelená tráva. Spal hlboko, a predsa nepokojne, niekoľkokrát ním nevedomky zacukalo. Až červenkové svetlo a vtáčie hlasy mu otvorili oči.

Eupalinos ležal na rozvážanej planine, dvíhal sa pomaly na kolená akoby ho podopierala veľká vláčna ruka. Pred sebou rozoznával predmety ako v hmle – je to ešte on alebo už niekto iný? A tamto biele, chvíľu blízke, chvíľu ďaleké... Je to ono? Adonisov balvan? Eupalinos už stál na vlastných nohách a neistými krokmi sa približoval ku skale. Na okamih nevidel nič, pred očami mal temno alebo mu do nich udieralo blikajúce bralo, dokonca sa mu zdalo, že doň niekoľkokrát narazil. Až náhle, keď ho nahmatal vystretou rukou pred sebou, keď sa brušká ešte detských prstov placho dotkli drobiaceho sa povrchu, vrátila sa mu zázračne sila a plné vedomie. Bol jasný statný mladý deň, bezoblačná obloha napovedala nastávajúcu páľavu a podľa rozvalenej trávy a svojich včerajších stôp vytušil presne, čo sa stalo.

Nič!

Zhola nič!

Kameň zostal na svojom mieste!

Prekvapený, ale aj posmelený Eupalinos chvíľu zmätene pobehoval po pláni, približoval a vzdďoval sa od bielej skaly – kutral, hľadal, snoril a zmizol v olivovom poraste. Keď sa zdalo, že už nadobro odišiel a zabudol na túto príhodu ako na mnoho vecí, ktoré nepovažoval za hodné zapamätania, čosi zašušťalo. Bol to on, malý Megarčan so súmernou tvárou, vracajúci sa so skupinou rovesníkov, veselo preberajúcich chlapčenské záležitosti. Deti prišli so zahrotenými palicami, na ktoré nabodávali žaby a akoby nič, akoby aj toto bola iba jedna z mladíckych hier, podopreli kameň, vyvalili ho, so smiechom ohmatávali odkrytú chladnú pôdu, hľadali v nej chrobáky a znaleckými pohľadmi ich premeriavali oproti slnku, aby ich potom zmätené a vyplašené ukladali nazad k tmavým rastlinným korienkom. Rovnako bezstarostne, ako sa zjavili, tak aj po vykonanej práci s ľahkosťou vstali a pobrali sa späť. Eupalinos sa držal sedem krokov za odchádzajúcou skupinkou. Rozmýšľal. Chlapci ho ani nezaujímal, v tvári sa mu odzrkadľovalo čosi naliehavejšie a keď bol od nich dostatočne ďaleko, obrátil sa. S rýchlosťou dravca prižmúril oči, čosi sa zablyslo, náhle mu cez čelo prebehla nenávisť a zo zvrastených úst pyšne zasyčal: „Tak vidíš!“ Hneď nato sa otriasol, krajina sa mu vliala do očí vlúdnejšia, zase bol šikovným kamenárovým synom. Z hája naňho doliehali doznievajúce hlasy kamarátov, hlúčik už ani nevidel, ale napadlo mu, že im musí čosi dôležité oznámiť, a tak sa len usmial a veselo popohľal nohy vpred.

III.

Eupalinos si už ako dieťa uvedomoval, že na svete neexistuje nič, čo by nebolo živé. Leukos, Biely, ako ho už vtedy volali, sa často obšmietal okolo otcovej dielne, motal sa v kríkoch a v chumáčoch vysokých suchých tráv a v noci reagoval na húkanie vtáctva, výkrik čajky ako zo zlého sna alebo ho jednoducho prebudilo chladivé neodvratné hučanie, ktorým znel obzor, keď po jeho hranách prechádzala noc najprv ešte veľmi jemnou svetloružovou strunou. „Kamene žijú, patria k sebe a to všetko vypovedia zhustené v mozaike,“ – vravel si vnímavý syn majstra Naustrapha, keď zaujatý hrou ukladal sivé a černajúce horniny obrastené lišajníkmi na seba. Pozeral sa cez medzery v drobnej hradbe, ktorá mu touto činnosťou vznikla a srdečne sa smial. „Eupalinos – basiliáas“, nafúkane sťahoval tváričku a predstavoval si, že je lúčny kráľ. A príroda mu srdečne načúvala, smiala sa s týmto plavovlasým mladíčkom, slnko mu vlúdne kládlo na čelo svetlé obklady. S prižmúrenými očami a radostnými výkrikmi Eupalinos tušil, že každá čiastočka, ktorá ho obklopuje, ba aj on sám, je súčasťou phýseis, ktorá sa k nemu prihovárala jasnými a zrozumiteľnými prírodnými slovami.

Ale čo potom viedlo tohto chlapca k chladnej zátok? Čo sa stalo, že po tme, akoby sa bál druhých pohľadov, sa zakrádal k sipiacemu pobrežiu, počúval vŕzganie priviazaných člnov a pozeral sa, ako sa rozbúrené more znenazdajky stiahne a premení len na tenkú

vrstvičku vody akoby celý pelagický kolos ovládala ešte mocnejšia sila, ktorá dokáže aj monumentálnu masu stiahnuť späť? A prečo tak činil, keď sa toľkokrát díval na morské mäkkýše, na drobných krabov pustovníkov, na sasanky, na medúzy, na ohmatávajúce a vlniace sa telá slimákov – na celý ten zvláštny podmorský pohyb, ktorý našiel vyjadrenie v rozpínaní sa a sťahovaní, v kolísaní, nafukovaní a dýchaní... Prečo teda, prečo napriek tomu všetkému prišiel, rozbíjal schránky ustríc, preciedzal ich bezmocné mazľavé telá cez zovretú dlaň a smial sa: „Toto je život?“ Prečo sa pyšne utvrdzoval, že sú to len hlúpe biele hmoty, že majú len zmysly, len smiešne oklamateľné pudy a že on, veľký Lefkos, má moc, aby ich o ne obral? Tak kde je, kde je veľký boh, aby ich zachránil? Kde sú oceánski starci, prečo sa nevynorí spenený biely býk alebo prapredok Noah, aby ho potrestal a zobral si svojich verných naspäť? No tak, veľký! Alebo je vás viac, nie si jeden – si boh rozlámaný na drobné živly... Počuješ? Tak kde ste! Kde si?

A potom udivene, víťazoslávne a napokon celkom ľahostajne pozoroval ulovenú ryбку trepotajúcu sa na suchej pláži. Ešte ju aj prikryl ďalšou vrstvou piesku; zahrabal ako hračku do vyhlúbenej jamky, zahádžal strapcom vyplavených rias a ostatkami rozdlávanej živej hmoty, nahádzal drobné kamienky a potom počúval to ani nie už syčanie, keď vlhkosťou plápolajúca premenlivá vodná hmota stuhla na scvrknutú kožu, akoby to celé bola iba hra.

Och, aké zvláštne, že sa to nedá vrátiť späť!

Och, aká záhada, že keď to scvrknuté hnedé ponorí znovu do vody, nestvorí život.

Eupalinos zvrátil čelo, omrzene hodil mŕtve živočíchy ako hrst' blata do diaľky a keď sa ozvalo šplechnutie a hĺbka zhltna svojich služobníkov ako pysk temného zieraťa a uzavrela sa, niečo ním trhlo, ožil, chmúrne myšlienky zmizli a utekal za mamou domov.

Veci však nezostávajú položené napospas osudu a nebol by to človek, keby sa k činnosti, ktorú kedysi započal, ešte aspoň raz v živote nevrátil. Ani Eupalinos nebol taký ľahkovážny, aby sa prvky, ktorými sa už nezaoberal, neukladali hlboko do jeho vnútra. A tak sa vracal k svojim detským zisteniam, rovnako ako si oživoval a ctil spomienky aj v neskoršom veku. Vrátil sa aj na opustené pobrežie, kde vtedy v záchvate – teraz už ani nevedel presne povedať čoho – zahrabal do piesku morské živočíchy. Zdalo by sa, že to miesto je definitívne stratené. Pláž preosial vietor, more na ňu vyplavilo už celkom iné črepinky a na vlhkom piesku sa dalo v drobných vrásach objaviť mnoho cudzích stôp.

Eupalinos si však pamätal cestu podľa predmetov. Približne štyri kroky od toho chumáča trávy; približne tam, kde bolo vidno rybársku chatrč v neďalekej zátok. Najprv len nesmelo palcom na nohe, no potom čoraz húževnatejšie rukami – hrabal, odhrňal piesok oblúkom do všetkých strán – no tak, kde je ten hrbolček, kde sú tie mohylky, kde môžu byť?

Až ich napokon našiel.

Vysušené prehnuté zvyšky, v zúboženom stave.

Prišlo mu to ľúto. Ako len mohol byť taký hlúpy, hrubý, zlý. Veď prírodu má rád, vznešenú a mocnú zelenú pochodeň, v ktorej mu je dobre.

Tak aj mnohokrát potom chodil očarený možno viac svojím vnímaním než krajinou samotnou a vravel si, aké úžasné miesto plné práv a úloh má človek, archont vesmírnej obce a že príroda by nebola nič bez neho, lebo len on, len ľudské vedomie pripisuje formám obsah. A v duchu sa tešil, ukladal si do pamäte každé súkvetie a presviedčal sa, že človek je korunou, ktorá dáva inak slepej ríši vznikania, hmýrenia, množenia, požierania - kde jedno pokolenie popiera druhé, aby v zápätí bolo samo popreté – že jedine človek dáva kozmickému chaosu zmysel.

Ani Eupalinos však nebol natoľko detinský a ani striktný, aby absolutizoval sám seba až tak, že ho občas nepremkol strach a otázka, z čoho zelená kolónia vznikla a kto v nej býva, komu patrí, keď nadržanom pri rieke videl ležať vlhkú, kovovo modrú najádu. Vo vzťahu

k druhým býval dobrosrdečný, láskavý, tu sa zasmial, tam niečo daroval, tu pomohol, tam si nechal pomôcť. Ale toto presvedčenie ukotvené v mladíckom tele a pociť akéhosi vyvolenia a radosti, keď sa dušoval, že prichádza všetkým veciam na koreň a že štúdiom prírodných zákonov môže získať nebývalú moc, v ňom zostalo ako podstava, na ktorej sa mimovoľne ukladali udalosti bežných dní, ktoré často nechával plynúť akoby bez pričinenia a vlastnú účasť mal v nich len naoko.

IV.

Niekedy sa dospievajúcemu chlapcovi zdalo, že v sebe počuje dva hlasy. Jeden mu hovoril: „Človek je červ!“ Mal bázeň pred bohmi a s úzkosťou a sebatrýznením sa mu pred očami premietalo každé rúhanie. Raz videl božstvo zliate do nedefinovateľnej bytosti, potom sa mu rozdrobilo na desiatky hmýriacich sa postáv a javov. A ten strach, och, ten strach za každú podobnú myšlienku! Ako si len mohol dovoliť rozmýšľať takto o panteóne? Čo ak mu viac bohovia nedajú múdrosť, zem sa zatvorí a Daidalos, predok rodu sochárov, naveky odoberie jeho otcovi otcovi talent? Odrazu sa mu zdalo úbohé a konečné všetko. S márnosťou a znepokojením si prezeral chatrnú konštrukciu rodinnej dielne. Smiešne kamene, ktoré tam celé dni opracovávajú. Smiešne kovové lišty, ktorými ich istia. Stojí to za to? Stačí len silný dážď, zem sa zatrasie, z vulkánov vyšľahnú plamene a neznesiteľný zápach – ako nás tieto príbytky ochránia? Ach, všetko ľudské sa rozpadne, poláme, rozsype naspäť na hlinený stolec zeme.

Druhý hlas mu však vravel: „Človek je krásny!“ Tak nejako to cítil v hĺbke a celého ho to osídlilo, až mu spievala a voňala mladícka koža, keď utekal dolu svahom, keď sa dojata díval na stáda kôz pasúce sa na pláňach, ako pokojne, plynúco sa pohybovali, ako nakláňali papule k zelenej vode z trávy a keď sa od tej úprimnej zvieracej súdržnosti a miernosti vzdialil, ešte niekoľkokrát sa musel obrátiť, aby sa s nimi rozlúčil pohľadom a aby sa kochal, ako húf bledých zvierat mení tvar čriedy pripomínajúcej veľké zhustené písmeno théta.

Ach, a ako ho o kráse človeka presviedčali dievčatá! Nemuseli robiť nič, stačilo keď sa na ne díval. Náhle si ich očarený všimol, jediný jeden pohyb: nejaká žena vstala, dievčenská postava sa mihla pri studni alebo na trhovisku sa v obklúčení stánku s ovocím odrazu otočili hrnčiarove dcéry – nebesá! A keď sa niektorej zo sestier zošmykol odev? Odhalil prsník? Spadla členka? Ako to nevidieť? Ako okolo chladne prejsť? Ako zabrániť, že ho vzrušilo práve toto hašterivé nevzdelané stvorenie so zaoblenými bokmi? Eupalinovi učarovala mladosť natoľko, že pohrúžený do sladkej šťavy vytekajúcej z myšlienok si pospevoval radostnú pesničku. Dni mu ubiehali plné očarenia a zvukov, jeden sa zlieval do druhého, všetky sa zdali nekonečné a mladícka bujnejúca sila večná. Eupalinos velebil krásou život, a pritom si to sám neuvedomoval.

Také teda bolo detstvo bieleho Eupalina.

2. časť

/Mladosť – kam dospeje človek ako koruna – pozvanie kerkyrských - svätyňa/

I.

Teraz ležal Eupalinos na lúke, ale už obrúsenejší a prezieravejší ako v detstve. Veci a javy už nebral tak dramaticky, už by si nepoložil život medzi dva kamene: buď – alebo. Tušil už čosi o existencii hraníc, v oblohe ho už nenapadlo vidieť tečúcu bohyňu a z každej situácie sa snažil vyťažiť čo najviac. Mal dar nezlomnej usilovnosti a keď sa k nej pridávalo aj tušenie z krásy vytvoreného diela, ktorú len utvrdzovalo uznanlivé kývanie hlavou posudzujúcich, nachádzal vo svojom majstrovstve záľúbenie. A boje s bohmi, s Viditeľným a Ne-viditeľným,

už preňho jednoducho neexistovali. Netrvalo dlho a prestali pre neho existovať aj bohovia samotní.

Eupalinos sa veľakrát pozeral na ranné hmly a vychádzajúce slnko, okrúhle a zreteľne rozoznatel'ne medzi nimi. Ak bol zamilovaný, predstavoval si, že je to bradavka panny z Tesálie alebo že ružovkasté svitanie je krásny bledý chlapec skrútený do kľbka nad obrysami tmavého, vetrom ošľahávaného ihličnatého lesa. Ale svoje city dokázal korigovať a byť stále o hlavu vyššie nad nimi. Vedel, že slnko nie je cválajúci Hélios a že jeho kone nestajnia na západe, za výbežkami Gibraltárskych skál. Hlupáci, čo si to myslia. Bol staviteľ chrámov, konštruktér, a tak vedel o všetkom, čo je „za“. Smial sa z ľudí bázlivo uctievajúcich Persefonu netušiac, že v soche nezobrazoval vševidiacu bohyňu, ale lodníkovu dcéru, s ktorou strávil dlhé letné noci v prístave. A smial sa aj tým, ktorí tajne zapalovali obetné ohne a do misiek liali vonné oleje – ach, ako si len mohli myslieť, že v nich niečo je, že oni, červíci, práve oni, hovoria s božstvom, ktoré aj tak pochádza z Perzie alebo z Babylonu? Dedia a posúvajú bohov ako smiešny kúsok poľa.

Ak však nie je v slnku boh a bohov si človek stvoril na svoj obraz, ako to teda je? Kto potom stvoril ľudí? Kto zoslal zákon? Nikto? Nič?

My sami?

Ak pochopil, že živočíchy sú len potrubím čriev a neplatí, že tušia božstvo alebo že sú prevteleným božstvom samotným – je on sám tiež len utrápenou budúcou rozkladajúcou sa mŕtvolou alebo...

Alebo je bohom.

Isteže, iste, na prvý pohľad ten výrok znie hrozivo, ale ak sa naňho pozrieme zblízka a skúsime ho popísať nepriamo - prečo nie? Kto to dokáže? On, Eupalinos – vnímateľ, krotiteľ, tvorca. On je nad vecou a nad tými smiešnymi záhadami o svete. Príroda je tu na to, aby slúžila, tak predsa nebude uctievať pracovný nástroj! Otroci majú velebiť pána! Mierou všetkých vecí je človek a všetko zanikne s ním. Ach, akí smiešni a detinskí sú kňazskí zbabelci...

A čím ďalej sa Eupalinos oddával technike, čím dlhšie sa zdržiaval pri vojenských cvičiskách a v mestách sledoval vyváženosť medzi šírkou a výškou, zvislou podperou a vodorovným prekladom stavieb; čím viac sa očarúval riešením krytých predsiení a frontalitou sôch viditeľných z každej svetovej strany, tým viac prepadával sladúcim myšlienkam. A nie je aj príroda náhodou mechanikou? Fyzikálnym zákonom? A navyše aj hlúpy, koľkokrát už videl kvitnúť gaštany v teplej jeseni. A to všetko, z čoho mu v noci stáli zimomriavky a pred čím klesal nadránom ohúrený a dojatý, sa neraz ukázalo iba ako speletenec chemických reakcií, sústava ozubených kolies, keď jedno spúšťa a zapríčiňuje druhé. Krv zabitého býka je krv zabitého býka. Nič viac. Teplá páchnuca špinavá tekutina. Žiadna plodnosť, žiadna sila, žiaden boh, nič také. Kto to vyvráti? Máte dôkazy? Abstraktné myšlienky o etike alebo skorumpované kňazstvo v orákule holdujúce orgiám? Nie, nie, nie. Veď keď aj príde náhoda, ak aj príde nešťastie - niečo sa zrúti, zničí, zabolí... Ak aj ktosi zomrie, nastane kozmický požiar a obrnené vojská bratov potiahnu proti sebe - vždy sa dá začať odznova. Nikdy nezanikne všetko, veď aj pri potope zostala voda, zostali pahorky vrchov a vždy sa zachránila hŕstka vyvolených. Tak je to. Veľká je ľudská duša a sila povstať.

II.

Nie všetky dni však boli také výbojné a chmúrne a najmä kým bol Eupalinos mladý, koncentroval sa viac na prácu a mal z nej radosť, nie uhranutie a strach. Vážil si spoločenské hodnoty, dokonca si ctí úctu samotnú, ale akoby tieto postuláty neplatili pre umenie. Tam existoval len jediný zákon: pracovať, pracovať, čoraz famóznejšie sa približovať ku kráse, ktorá v Eupalinovom pojatí azda ani krásou nebola, ale meraním hĺbky vlastnej duše, azda až

príliš fascinovanej. Túto službu reholi seba samého podstupoval biely Megarčan dobrovoľne a toľkokrát, že ju povýšil nad službu skutočnej obci. To, čomu azda aj veril, alebo to, čo očakával od druhých a najmä od seba, ustupovalo nutne do úzadia a podriaďovalo sa zákonom jeho tvorby. Lebo nič nebolo prednejšie než ona.

„Sloboda a samota“, tak znelo v mladosti jeho heslo. Niekedy k nemu tiahol prirodzene, inokedy vznešene ako páv alebo prešľachtené psy z čínskych cisárskych dvorov, ktoré aj po pokarhaní odchádzali z miestnosti s výrazom „Pozrite sa, kto som!“. Postupne však prišiel na to, že kontaktom s ľuďmi nič nestráca. Naopak, vedie ho to k žitému poznaniu – k skúsenosti a aj keď mu to občas prinášalo poníženie alebo sklamanie, zistil, že je to spôsob, ako môže ešte lepšie sledovať to, čo tak obdivoval. Vlastné vnútro. A čoskoro dokonca začal vyhľadávať ľudí sám.

Pozoroval ich často. Kradol ich ruky, vône; napätie, čo pociťoval, keď okolo neho prešiel mladučký chlapec alebo dievča, ktoré sa mu možno aj protivilo, keď si uvedomil, aké je odlišné a protikladné jeho ušľachtilej mužskej podstate. Ľudské tváre však bez rozdielu zbieral do veľkej skladby, ktorá zaznievala v čo najpresnejších výrazoch sôch na reliéfoch alebo keď tesal rozmanitý božský dav.

O sile vôle vedel tiež svoje. Bol vnímavý, občas sa mu ešte zdalo, že sa ostrovy hýbu, že zem je prašná, hlinená plochá miska, kde sme sa narodili a kde ukladajú svoje vajíčka ostražitá samice hmyzu. Prisviedčal, že v zahnutých konároch duba je niečo, po čom človeku behá mráz po chrbte, ale prisudzoval to prirodzenej úcte voči tomuto stromu. Pripúšťal, že v dávnych dobách mohol ľudský život trvať skutočne o niekoľko stročí dlhšie a pocit, že niekde v oblakoch nad vetrami žije vodný boh, ho opantal natolko, že vlhkosť, vzduch, vzdych, duša, dusno a dýchanie ním lomcovali, až sa mu zdalo, že božské zazrel už toľkokrát visieť nad krajinou. Natolko sa však koncentroval na svoje remeslo, že každé jedno z týchto zachvení, každé očarenie okamžite prepožičal sochám. A tak sa údiv zo svatby vtáctva s nebesami a zo zväzku mŕtvych a živých koreňov; tak sa užasnutie nad tým, že narcis je šperk Persefony a aj to ohúrenie z premien – že hlboká zem sú úrodné nebesá a obloha je pohrebisko mŕtvych hrdinov v dušiach oblakov, v letiacich kameňoch, aj v súhvezdiach... Tak sa toto všetko premietlo do jeho tesaných reliéfov, do stĺpových hlavíc, do detailne vypracovaných palmiet, volút, špirál a pásových ornamentov, do dokonalých figúr na štítoch sedlovitých striech.

III.

S roľníkmi sa Eupalinos nestýkal. Smial sa, že v krboch videli Hestiu. V duchu si často pochvaľoval, že je aj dobré, že sa vytvorili triedy a tá chamrad' sa vyčlenila od neho, od majstra. Ten celý obmedzený svet, v ktorom len mechanicky opakujú činnosti predkov a ich životné dráhy sa podobajú jedna druhej z pokolenia na pokolenie i paralelne v pokolení samotnom. Sú nerozlíšení, úbohé mravce, žiaden z nich nevybočí z radu, nič nedokáže, aj celé to stádo anonymných sochárov, ktorým ani len nenapadne vytesať svoje meno a zachovať sa! Ved' takto len prehlbujú tú istú brázdú, vrásku, orbitu životov. No ozaj, akoby sa celá ich skúsenosť vliala do jedinej, celá ich vrava do úbohej povesti a aj tie tváre: veľké hlavy, plochý nos! Suseda od suseda nerozlišíš! Akíže potomkovia víly Kallistó!? Zahalení v zvieracích kožušinách, takí sú! Takí! Hanba im. „A vidiecke cítenie? Nedajte sa vysmiať! Zjemnená, presvetlená druhotná podoba vecí? Iná podstata? Dokonalejšia? Tu svieti slnko, aha! Tak keď je toto svetlé, tak to druhé môže byť pokojne aj tma! Hlupáci! A ozaj, videl z vás niekto svet druhých existencií, o ktorom toľko tárate, ak sa to hrubé drmolenie vôbec rečou nazvať dá? Ha?“ myslel si Eupalinos a keď si všimol, že poslednú slabiku vyslovil už takmer nahlas; a keď si všimol, že ani nevie, čo zo svojho hnevu má sformulovať do

osočovania prv a že mu myšlienky chodia vlastným smerom; stíchol tak, ako sa umlčujú ľudia silní v rečiach.

„A že sa bojíte mora na západe, púštín na severe a že ste tam videli obludy? Nenechajte sa vysmiať, akýže chaos, aké sídlo bohov! Keby som mal mať z toho strach, nikdy by som sa nedostal do mesta Lindos, nikdy by ma Feničania nepozvali k monumentálnemu chrámu v Baalbeku!

Ako to, že vy dokázate vnímať, ba dokonca i viete, že neviditeľné je viac než viditeľné? Ved' to sa nedá pochopiť!“

Občas sa ale stalo, že na Eupalina doľahla úzkosť. Vedel o potrebe pokoja, i o tom, aké je prospešné zostať vystretý aj pri myšlienke, ktorá človeku uhranie, keď si náhle uvedomí, čo všetko v živote nestihne a aký je vyčerpatelný. Eupalinovi sa to stávalo často. Ešte len držal v ruke merný povrazec a už mal v hlave víziu votívnej sochy, už ju videl uprostred celly, predstavoval si hotový chrám a aj to, s akým uznaním sa bude kňazstvo - a s akou bážňou verejnosť - pozeráť zo vstupnej predsiene na jeho vrcholné dielo. Ešte ani nemal voskový odliatok končatiny zvieraťa a už sa kochal v tom, aký nádherný štít vytvorí, ako získa ďalšie zákazky, dodávky vzácneho mramoru a celá Eneida mu bude ležať pri nohách. Kým však pristúpil ku kameňu, kým ho otesal do valca a kým na mliečnej mase hmoty určil body úderu, vyčerpal sa tak, že všetok jeho entuziazmus zostal v myšlienkach, z ktorých aj vzišiel. A to zúfalstvo... Keď má zatiaľ iba antemion – iba jediný drobný ornament, tak ako, koľko bude trvať, kým dotvorí celý chrám? Divadlo? A napokon zomrie a v hlave má ešte toľko nápadov, toľko nevyužitého potenciálu, génia, ktorý by mu priniesol ešte väčšie uznanie a postavenie najvýnimočnejšieho architekta v celom Stredomorí, o ktorého náležitosti bol presvedčený.

Konáre sa však nedajú ohýbať do nekonečna a všetko sa vyčerpá. Eupalinova túžba po výnimočných zážitkoch potrebovala stále novú potravu, ktorú už nevedel nachádzať doma. Ani vlastné spomienky, ani pohľady na vlnobytie, na hučanie vody a tóny, akými sa rozotiera zore a ani príroda, ktorá na Peloponéze oplývala na jar nevšednou kvetinovou krásou – nič, nič ho už nevedelo naplniť. Eupalinos potreboval nové zážitky, a tak keď mu ako jednému z mála pevninských Grékov prišla ponuka pracovať na výzdobe Artemidinej svätyne na Kerkyre, neváhal ani chvíľu a pozvanie na ďalekú cestu na východný ostrov prijal s veľkou nádejou a nadšením.

IV.

Svetlo sa kĺzalo po širokých strechách domov a pred popoludňajším odpočinkom v prírode za hradbami mesta, ktorá v ostrovnej krajine Epirusu naberala temné a svetlé odtiene zelenej zároveň; dal Eupalinos prednosť príjemnému chládku na námestí. Darmo naňho volali cyprusy ako voňavé nočné sviece nežnú tichú pieseň stromov: pod'. Darmo sa staré pínie úpenlivo držali útesov a pokorne pod nimi šumelo more: príd'. Nechcelo ublížiť búrlivosťou, znežnelo a utíchajúco šepkalo o večnosti, pominuteľnosti i pokoji pod krásou ihličia a vytrvalosťou vzdorovitých skál. A rovnako aj vietor, ktorého po hrbolcoch opevnenia naháňali bosé deti, pozýval, vábil, lákal, ale aj odradzoval a smial sa, keď sa podľa zákonov klímy ponoril hlbšie do vlhkých plúc a v silnom zadunení, mrakoch a lomcujúcich bránach ukázal všetkým Kerkyrským, kto je tu pán. Borreas.

To všetko však Eupalinos nepočul. Ak k nemu náhodou doľahla vábivá vôňa judášovníka a kvety myrty ho neviditeľne strapatým chocholčekom z tyčiniek hladili po nose, mávol rukou. To poznám, dajte pokoj, teraz mám dôležitejšie veci. Skontrolovať, či sa v dovezenom vápenci neukrýva priveľa železa, či drevo nemá kaz, dozrieť na chlapov, ako opracovali kvádre, zoznámiť sa s maliarmi prizvanými na tvorbu reliéfu a ostatní sochári... Ach, ostatní sochári! Ved' takmer vôbec nepozná remeselníkov a mladých epirských majstrov,

ktorí mu mali pomáhať s ozdobami a možno aj s monumentálnym strešným štítom, ktorého motív, medúzu Gorgó s hadmi, hodlal obklopiť krásnymi chlapčenskými postavami kuroi a spanilými leopardmi, ktorých ladné ornamentálne telá pozorne vytesával v hlave už niekoľko týždňov. A tak priveľmi pohrúžený do praktických záležitostí považoval všetko ostatné, keď sa v orchideách prelievala hlboká krása a plazom sa v slnečných lúčoch zjavovala matka, dávny veľký jašteričí chvost – už iba za detskú zábavku a stratu času.

A kým pohodlne obdivoval mesto a vrelí hostitelia mu v plochej miske priniesli osviežujúci nápoj, za hradbami kopcovitého mesta existovala pravá Kerkyra. Bolo to pri skalistom pobreží, čajky plachtili jemnými svetlými ohnutými letkami a ich snaha; ktorú zakaždým zlomyselne zmárnil nárazový vzdušný prúd tak, že posunul neúnavnéorské spoločničky po nebeskej čiare o niekoľko metrov späť; vyzerala trochu ako márnosť alebo azda aj trápenie, keby sivobiele nemali takú veselú povahu a dokonca sa zdalo, že aj svoj nesplniteľný údel preletieť ponad rozkolísanú hladinu, podstupovali s láskou. Vrucnosťou k zelenému pobrežiu poloostrova Kanoni, k zlatistým skalám, k drobným ostrovčekom, kde tušili nerušené hniezdiská a k družnému životu stredomorského vtáctva, ktoré viac než lahodné mäso rybiek viazala k moru láska. Agápi katá thálassa. Agápi katá pélagos. Ale to Eupalinos necítil. Oddychoval v prašnom meststkom popoludní a ľudský čas mu kreslil na ospalú kožu jemné ornamenty. Až kým sa tieň z budovy veľmožského paláca nezošmykol a nespadol mu na tvár.

Niť spánku sa pretrhla.

Zatriaslo ním.

Tak, ako?

Má to?

Nie, nemá!

Zaspal. Pri psovi, on zaspal!

Nedomyslel presný plán práce, popoludňajší oddych ho celkom omámil a miesto očarujúcej syntézy mu priniesol iba neprijemné precitnutie, že nemá nič. Nemožné hlúpe počasie, aby sa prepadlo, fuj! Ako sa len mohol takto zasnívať! Eupalinos rýchlo vstal, oprášil si dlane otlačené o hrboľatú dlažbu, zakymácal sa a rýchlo utekal k dielňam pri kameňolome za mestom.

V.

Remeselnícke práce boli v plnom prúde, tak, ako spomínali hostitelia a miestny šľachtic. Že chlapi zväžali kvádre vápenca a pripravili už aj drevené trámy na spevnenie striech a možnú konštrukciu pilierov, Eupalina ani tak nezaujímal. O žliabkovitých stĺpoch, veľkej kamennej tabuli metope a o pomere predsieni a vstupnej haly sa už rozprával so staviteľmi – to nebola jeho práca. Napĺňala ho Gorgó, medúza, démon, ktorý mal zaručiť ochranu Kerkyre a zaľúbenie u Artemidy a ornamenty, desiatky ozdobných súmerných tvarov, ktorými chcel lemoviť svätyňu. Chrliče vody a kamenní strážcovia na náhrobkoch – och, budeže to fascinujúcich prác na svätyni! Navyše už predtým rozmýšľal, že miesto monolitických použije stĺpy tamburované, rozdelené na niekoľko valcovitých častí. Tak ich bude možné detailnejšie vypracovať, na povrchu obkolesiť hlbokými žliabkami a masívne hlavice dekorovať súmernými ornamentmi. Bude to monumentálny oktastýlos, akých je málo. Chrám s ôsmimi stĺpmi medzi stenami portika podloženého silnými čelami stien. No tak, sochári! Kde ste? Toho poznal, tamtoho nie, ten je zo spartskej školy, zaujímavý chlapec a tých bratov z Aetolie už stretol pred rokmi v Aténach. A tamten mladíček, odkiaľže je? Apollónia? Ach, to nové mesto v severnom Epire. Nuž, budiž, keď aj z tých končín prišla pomocná ruka, je len dobre. Máme tu ešte Frýga, na kamennom vlyse vraj pracujú spoľahliví učni z Karie, Lýdie, Mysie a Samosu – dielňa sa hemžila zvláštnymi jazykmi, hrubými

rukami, Eupalinos sa so zaujatím díval na túto zmes kmeňov z pevniny a z východu rozprávajúcu jazykom príbuzným, a predsa hustejším, popretkávaným retiazkami spoluhlások a živých výkrikov, ktoré celkom samozrejme sprevádzali stavebný ruch. A čomu všetkému sa dalo priučiť z ich premyslených a overených techník! Podklady boli pripravené, štíty opracované. Vyhladená vrstva vápenca čakala na majstrov pokyn.

S výstavbou sa začalo v svižnom tempe. Celé údolie, v ktorom sa ťažili a opracovávali základné suroviny na stavbu, náhle ožilo. Východ slnka bol v tie dni nezvyčajne biely, biele boli krátke chtióny, ktorými sa opasovali remeslníci okolo pása, aby im neprekážali pri práci a nad krajinou sa nieslo vlákno bieleho poprašku, keď hora skrotla, povolila svahy a rozdala usilovným Grékom tvárne vnútro. Záprahy koní pokorne odvážali v drevených vozoch surovinu; tam, kde pred niekoľkými mesiacmi rástol ešte hustý porast, sa rozprestierala vyklčovaná pláň, pod ktorou sa na strmých odhalených svahoch ukazovali vrstvy spracovateľného pieskovca. Eupalinos bol spokojný, kamenári odviekli vynikajúcu prácu a dokonca si musel uznanlivo zaznačiť proporcie dreveného žeriavu ukladajúceho rozrezané časti pilierov na seba. Vynikajúci vynález, tie mohutné kolesá, nosnosť a možná nastaviteľnosť výšky! Obrovskú konštrukciu mechanického zariadenia s lanami zhotovili špeciálne na túto stavbu a už oň prejavili záujem aj dielne z pevniny. Éra monumentálnych stavieb sa začala. Vidíte tie kovové spojnice? To je majstrovstvo! Eupalinos sa len ľútostivo pousmial nad chatrnou svätyňou, akiste obetou niektorého z vdáčných zámožných mužov, ktorá stála na kamenistom výbežku niekoľko desaťročí. Ale tak to má byť. Starý chrám si síce uložil do pamäti, ale bez výčitiek svedomia ho dal zbúrať a kochal sa v novom narastajúcom pieskovcovom kolose.

Na tvorbu štítového reliéfu si vyhradil Eupalinos vlastný stan. Frontón bol príliš veľký, aby sa zmestil do remeselníckej dielne a navyše majster z Megary potreboval vlastný prístrešok na ochranu pred tými síce ochotnými, ale predsaden priemernými pomocníkmi a sochármi. Občas ich prizval na pomoc, to áno, ale teraz sa zahĺbil do svojej práce a vnímal už iba hlavný motív – Gorgó a dvoch zrkadlových panterov štíhle perzskej podoby. Svoje vnútorné búrky sústredil na to, aby dokázal vytesať čo naj dôveryhodnejší výraz tváre zbožštených šeliem.

Keď už prešlo niekoľko dní a práca na ústrednej časti štítu výrazne pokročila, vyšiel šťastný, no ustatý Eupalinos z príbytku, aby načerpal sily a aby ho ruch z kameňolomu inšpiroval k ďalšej práci.

Okolo pracovných stolcov, modelov a podstavcov prechádzal s uznanlivým kývaním hlavou. Predlohu na ornamenty a formu levých tlám im dal. Chlapi zvládli prácu dokonale, sem-tam boli síce badateľné špecifické rysy niektorej z kamenárskych škôl, a našiel miesta, kde maliari na cvičnej mozaike namiešali k pigmentu príliš veľa mlieka – ale po poopravení týchto chýb bolo všetko v poriadku. Výstavba pokračovala rovnomerne, majster bol spokojný. Ako tak prechádzal dlhým radom remeslených stolov a miestami trochu s obdivom, trochu s prižmúrenými očami si ukladal do pamäte poznámky, čo musí ešte raz preskúmať, kde sa sám zdokonaľiť, ak ho nejaká technika prekvapila alebo niektorý z majstrov dokázal pracovať už so znázornením pohybom a funkciou nôh zmenil z opornej na krásnu.

Z prítomných pomocníkov zaujal Eupalina jeden mladík z Apollónie, z iba nedávno osídleného zaostalého kraja. Ako pozorne k tomu hlupáčikovi pristupovali miestni, akoby to malo byť nové sochárske knieža. No, nech majú radosť, epirský niktoško. Takých už videl! Ale starý inštinkt Eupalinovi kázal, aby si predsaden išiel obhliadnuť odliatky toho chlapca alebo aspoň to, čo si črtal kriedou alebo uhlíkom na kamenné tabuľky. Aetolskí bratia mu ukázali chlapcov kút a Eupalinos s posmešným výrazom, i keď hlboko v duši s obavou, či sa v počernom mladíkovi predsaden neobjaví možný sok, pristúpil k zahalenému kusu kameňa postaveného na hranatej debne. Možnosť, že by ho Epiméthes z Apollónie mohol niečím

ohroziť, si však v skutočnosti nepripúšťal. Rátal s tým, že po zhliadnutí vytesanej scény len smiešne mávne rukou, prečo mal vôbec strach. A tak nazrel pod prehodené plátno medzi nedbalo ohobľovanými doskami a uzrel.

V zrníčkach pieskovca sa ozval život.

Božská.

Nádhera.

Dlhé rozpustené pramene.

Pri Hére.

Tie vlasy.

Geniálna...

Pri Hére.

Je toto vôbec...

Prvému očareniu z nádherného výjavu Héry zabíjajúcej giganta, sa vyhnúť nedalo. Doľahlo na Eupalina tak silno, že prehlušilo akýkoľvek hlas rozumu. Zastal v obarení, akokeby pred sebou človek uvidel odrazu stáť v plnej nádhere čosi, čo celý život tušil, nachvíľu na to zabudol a odrazu je to tu. S pohybom suchozemskej korytnačky o niekoľko milimetrov vysunul krk bližšie k naznačenému reliéfu vápenca. Je toto vôbec... Tá krása, áno, presne takú Héro chcel zhotoviť. Toto je ona, bohyňa, k akej sa celý život približoval. Tak nejako alebo dokonca presne tak by ju vytesal aj on. Och, ešte spanilejšia ako tá z jeho myšlienok – napoly jemný chlapec a napoly žena: bojovná aj rozvážna; prastará aj mladučká. Takto to chcel dlátom povedať! Navlas tak! Spod prilby s čelenkou jej padali vlasy, chvíľu boli riekou, chvíľu vyčesanou ovčou vlnou, pramienky pohladili jemnučké zelené ruky lúčnych bylín, naplnili sa teplom a zároveň sa zvíjali so zvláštnou monumentálnosťou, akoby si ich koré, krásna bohyňa, česala hrebeňom z pazúrov nemejského leva. Vlastne aj boli skrútené ako srst' zvierat v kamenných sochách. Vznesená manželka toho, ktorý zhromažďuje mraky! Spanilá Héra, krásna ako Mesiac – dorastajúca, naplnená, osamelá. Dievčina, Žena, Starena! Bolo by treba priviazať tú sochu hlbšie k masívu, aby neutiekla, bolo by sa treba na ňu dívať celé hodiny, aby prečítal a dosýta sa pokochal aspoň z prvej hlásky dlhej epopeje božskej krásy. Je toto vôbec... Úžas. Nádhera.

Ale potom sa Eupalinos strhol. Je to - to – vô- bec – mož - né? Kto je ten chlapec!? Prived'te ho!

Epiméthes?

Ukáž, ukáž! Bral do ruky a odhadzoval chlapcom poničené kamene, jednu po druhej si zlostne prezeral poryté, popukané hlinené tabuľky. Nič, nič, samý priemer... Obyčajný fagan, treba sa upokojiť, akýsi divoch z hôr ho predsa nemôže predčiť, je to len náhoda. A tie ornamenty! Polámené, obité! Posmešne pohodil hlavou k rozpracovanému kusu kameňa na chrámovom vlyse. Aha, tu, úbohé táhy. Veľmi mu to nejde, koľko sa mu tu toho drobí, lomí... A aký je pomalý! Ved' je to ešte len prívesok tej skupinky robotníkov z Epiru, žiaden cudzokrajný majster.

No ale Héra... Ale tá Héra... Ako sa mu to mohlo poda... - krásne, bravúrna práca, ten výraz, tie oči, odkiaľ vedel, že budúcnosť sochárstva je v priblížení sa k reálnym tvarom? Študoval to niekde? Napoly skutočnosť, napoly sen – ešte raz sa Eupalinos dotýkal okrúhlejšie spony v rozpustených hériných vlasoch a teraz nemohol uveriť nielenže vlastným oči, ale už ani bruškám prstov nie. Tá spôsobilosť, hladkosť! Úžasné!

Ale viac než očarenie a obdiv nad šikovným učňom z Apollónie, ho zachvátil hnev a alarmujúca pýcha, že niekto siaha na jeho žezlo. Že v Eneide možno existuje lepší sochár než on a Epiméthes nemusí byť zďaleka jediný prípad. Čo s tým? Ako sa tomu brániť? Nie, nie, to sa nesmie stať, Eupalinos je predsa vyvolený, nikto nesmie byť dokonalejší sochár než on, vychýrený konštruktér kanálu na ostrove Samos.

Rýchlo do dielne.

Rýchlo, rýchlo!

Eupalinos sa okamžite chopil dláta, olovnicu hodil o povrch, len tak cinkla, do zubov chytil špirálovitý vrták a pustil sa do tesania.

Ja ti ukážem, kto je tu majster; ukážem, kto je tu pán!

Epiméthes, pch, vraj Epiméthes!? Sedliacke meno! A Apollónia - čo je to za úbohú dedinu? Ja som z pevniny, ja som z Peloponézu, mám sto priateľov a tisíc skúseností... Poznám sa s rodom Kypselovcov z Korintu, hovorí ti to vôbec niečo? Ty sa do takých kruhov nikdy nedostaneš, rozumel si, rozumel? Kto si ty, Epiméthes, hm? - - No ktože?

Ha!

Z Eupalinovho stanu sa ozývali besnejúce zvuky a chvatné údery. Dláto, vrták, zubák, zahrotený nôž – nástroje lietali, padali kamene, prach sa dvíhal, rinčal kov. Že nadaný? Že má budúcnosť? Vytesal krásnu Hérú? Ja som tu majster, ja!

A čo moje dielo? Prečo ho neobdivujete? Už sa vám prejedlo?! Už je vám málo svätyňa v Dodone, chrám v Linde, paláce heraklionské a korintské? Sýti ste? Tak dobre – dajte dláto, dajte kameň, sekajte kvádre. Ja vám ukážem, kto je tu majster, ukážem vám, kto je vyvolený! Tupci nevďační...

Číre bláznovstvo!

Somári.

Tak sa Eupalinos zatvoril do svojej dielne a pustil sa do práce na výjave premieňajúcej sa Gorgó. Upokojil sa a počiatková zlosť sa premenila na sústredie a bolestnú žalosť, ktorá sa mu usadila do stále hlbších vrások medzi obočím. Zistenie z dielne dopadlo ako kameň a neprestávalo ťažiť. Chvilami ho prepadal smútok, chvilami chuť rezignovať a žiaľ. Eupalinos bol zvyknutý pracovať do úmoru. Vedel, že ľudská vôľa dokáže veľa, veľmi veľa a nápad aj forma, akou ho spracovať, sa mu zjavovali hneď na začiatku, akoby ich iba vytiahol z mysle v podobe prepracovaného kusu vláčneho súkna. Takýmto svedomitým prístupom dosiahol Eupalinos takmer všetko, čo si zaumienil. Vášne ovládal vôľou a aj keď sa zvnútra metali, preskupovali a vreli až tak, že cítil, ako mu leptajú a škriabu dušu; nedialo sa navonok nič a on stál pri podstavci, nahýňal sa nad voskovou tabuľkou, šúchal si zaprášené ruky a ticho pracoval. Striedali sa uňho návaly hladu s úplným šialenstvom a plačom, chcel dokorán otvoriť ústa a uhryznúť sa do ramena alebo predvádzať divoké tance, rozhadzovať rukami, chrčať, peniť, škiekať... Ale nič sa nedialo a celú túto vnútornú búrku preniesol s mŕtvolným pokojom do vysokého stupňa koncentrácie nad pripraveným kusom vápenca. Takto zvykol pracovať posmelený mystikou vlastných rúk, možnosťami – a ani si to neuvedomil, prešli celé noci, brieždenie sa prehuplo do čoraz výraznejšie znejúceho dňa a on nachádzal na svojom mieste cudzieho človeka s hotovým dielom, ktoré akoby ani nebolo jeho a až naobed pri plnom vedomí ho dokázal posúdiť. Kriticky sa díval na náhrobky, reliéfne výjavy, obelisky a votívne sochy. Naklonil hlavu, prižmúril oko akoby mal v hlave vodováhu a hľadal stabilnú polohu – až načiahnutú ruku aristokraticky položil naspäť a uznanlivo zdvihol obočie: „Dobrá prácička!“

No ale teraz? Čo sa stalo teraz? Na umenie mal Eupalinos nos, rozoznal už podľa zvukov kovanie jednotlivých majstrov, vyznal sa v ľudoch a podľa tvaru ukazováka a rozloženia vrások vedel – ty vieš, o čom hovorím, a ty nie. Keďže mal skúseností viac než druhí, často hľadel do neznámeho bodu na obzore. Dovidel ďalej než jeho súpútnici. Ale čo má znamenať tento holobriadok, táto tmavá hlávka s rukami nepochopiteľne znamenitejšími než mávajú náhodní ľudoví majstri? Kto učil tohoto mladíka, hlúpeho, že jeho dielčie výtvyry pôsobia priemerne, ale celok zázračne dáva zmysel? A ešte aký nádherný! Kto je vlastne ten chlapec?

Epiméthes, ako si to dokázal! Ako si na to prišiel? Robíš to naschvál? Vieš to náhodou? Akým spôsobom myslíš? Máš víziu, vedieš sa intuíciou, alebo...? Ako zvládaš zábrany rozumu, aby si neupadol do úplného šialenstva? Žiadne necítiš? Ako?

Hlupák, si obyčajný hlupák, hrubý vidiečan z konského kraja. Ale tvoje ťahy sú múdre, zapadajú do seba, A odkazuje na B. Ako to robíš, chlapče? Pod' sem, pod', skamarát sa s majstrom Eupalinom.

Eupalinos pracoval na reliéfe niekoľko týždňov. Keď sa hnev pretavil do práce, ktorá ho pohltila ako vzácny závoj z nebies, znežnel a sám vstúpil do mýtického príbehu. Predstavoval si Medúzu ako mladé krásne dievča, čo malo hrôzostrašnosť iba za masku. Napokon, možno mala takú okrúhlu tvár, lebo bola Mesiacom – rovnako premenlivá, vediaca, vidiaca a záhadná ako on. Koľko dievčat má vláčne meno Medúza, ten znak premenlivosti: z jednej dcéry do troch sestier; z krásy do ošklivosti; z dievčaťa do chlapca, do halos medóna, eurymedóna, dávneho vládca mora. Eupalinos si predstavoval mladú medúzu Gorgó ležiacu medzi jarnými kvetinami. Bzučali okolo nej včely, na hlave mala veniec z úrody krásy, jemné dotyky rozmarínu, tymiánu, lupienkov myrty a lístkov cezmínového duba dopadali na jej šiju postupne, ako keď sa ráno pulzujúco dobýja na svet v postupne silnejúcich farbách to isté jediné omamujúce svetlo. Bylinky, trávy a jemný spev rosy, z ktorej sa azda zrodili v priehradných melódiách pastieri strážiaci lesnú pieseň, utvorili zapletenú čelenku, každá ich stonka bola strunou a omamná vôňa korunou celého nápevu z výjavu mladej bohyně ležiacej v tráve. Čím by ju len ozdobili farby? Diamantmi ibišteku, orchideou, čo vzišla zo zeme ako vzácny organický kameň? Alebo hravosťou pelargónie, pulzujúcej, že jej korene boli žilami, cez ktoré tlklo najväčšie zlato zemských hlbín – život sám? A tak si Eupalinos predstavoval, že k tejto bielej bohyni, balansujúcej na hrane nádhery a opojenia vzletne, ako keď sa krása mení na dušu, na motýľa a zosadá na maldých chlapcov a dievčatá akoby sa nevedela rozhodnúť, ktorému z dospievajúcich pohľaví daruje viac vznešenosti... Tak si Eupalinos predstavoval, že k tejto bohyni ľahá iná bujná sila, akoby vychádzali z hĺbky zeme temné falické akordy. Bol to Poseidón – čiernovlasý kučeravý Poseidón, plný sily a nehy, keď sa živočíšna dravosť podsvetia a mora premení na mužské ramená, silné podpazušie, štíhly pás a v celej nahote sa zloží k mladému dievčaťu na lúke. Tak si ku Gorgó líha božský Poseidón, krajina spieva. Eupalinos zatvára oči a hladí medúze tvár. Už vidí iba záblesky Poseidónovho mamiavého tela, nutkanie sa ho dotknúť a ovinúť sa okolo bájnej hrude klesajúcej do mäkkej trávy. Počuje jeho dýchanie a zrýchľujúci tep prebudeného Gorgóniného srdca...

O chvíľu náhle seká Chrysaora. Mladíka so širokými perami, čo vyskočil z odrezanej medúzinej hlavy. Astrálne oči, vlasy posplietané ako strapec hrozna. Potom ešte tvaruje malého Pegasa, okrídleného žrebca plného morskej peny, ach, veď čoho iného by mal byť plný drahý krásny nekonečný tvor, keď má miesto krvi v žilách hladinu trblietajúceho sa pelagosa?

Vzápätí je Gorgóna smiešna, Eupalinos jej vdýchol do frontálnej tváre premenu, má tancujúce pohyby, už je to aigis, kozliatko v ostrej koži, ako ju volali niektoré grécke kmene.

Napokon sa na reliéfe zrodia ešte dvaja padlí, bojovníci alebo trestanci - a blízkosť smrti, lebo bez toho uvedomenia by nás nič nepopohnalo k životu.

Eupalinos pracoval na výjave niekoľko týždňov.

Za ten čas sa okolo jeho dielne obšmietali zvedavci, epirskí majstri plesali, občania si prácu pochvalovali a maliari s úlohou dozdobiť výtvor majstra z Megary odrazu nevedeli, aké farby zvolíť, aby neporušili záhadnú harmóniu diela.

Eupalinos si získal u Kerkyrských uznanie, majetok i slávu – taký chrám! Na pomocných majstrov sa už zabudlo, mnohí, medzi nimi aj počerný mladík z Apollónie, sa museli vrátiť do domovských dielní alebo ich patrónka remesiel, Athéna, prizvala na inú prácu. K Eupalinovi napokon pristúpil maliarsky majster Hylas (Eupalinovi sa zdalo, že sa

s ním už stretol v niektorom z ateliérov) a dokonale zvládnutým remeslom dal poslednú pečať novovzniknutému dielu. A medzi majstrami, medzi dvoma protikladnými povahami, na prvý pohľad hlbavým Hylasom a na prvý pohľad prchkým Eupalinom, sa zrodila nevykorenitelná príťažlivosť, čo okrem zvedavosti, úcty a dobrého pocitu začala čítať celkom iné, nečakané puto.

3. časť

/Hylasov vstup/

I.

„Eupalina som poznal dávno, ešte ako malého chlapca, vlastne som bol chlapcom sám, keď som pracoval v Naustraphovej dielni a jediný majstrov syn sa tmolil okolo nás. Otec ho brával pyšne na ruky ako svoje srdce, z ktorého sa všetko citlivé a vláčne prevtelilo do malého ružového telička s nápadne vysokým čelom a vláčnymi ručičkami, ktoré sa naťahovali, ohmatávali, dotýkali všetkého ako slimačie rôžky - ani si nechceli nič vziať, iba cítili dotykom a azda si ako dve zhudobnené struny potrebovali iba posvietiť na cestu. Bolo to čarovné dieťa. Hej, jeho detstvo si pamätám doteraz, aj keď sa mi vynára z pamäti už iba zhustené do niekoľkých obrazov, akoby to dieťa, ktoré malo svoje tajomstvá a z ničoho nič – to najviac hnevalo nechápavých dospelých stojacich okolo – sa náhle rozosmialo, akoby mu za veľkou hlávkou skrsla myšlienka, jeden vzťah zapasoval do druhého a potom si ten celý údiv, radosť a azda aj smútok nad márnosťou sveta v jednom detstkom zajaknutí zobral späť do hĺbín svojho nemého veku.

Aké zvláštne potom, keď si to tak premietam, že tento citlivý, srdečný chlapec sa už o pár rokov správal cynicky k ostatným deťom, ktoré sa s ním túžili hrať. Neskúsený pozorovateľ by o Eupalinovi prehlásil, že je to obdarený dobroprajný človek s bohatým citovým životom. Dokonca si mysleli, že takého dobráka majú prekuknutého a dokážu s určitosťou predpovedať každé jeho konanie, vkus, či reakciu. Ale nebola to pravda. Napriek tomu, že tento chlapec miloval, a ani o tom sám netušil, a neuvedomená detská usľachtilosť, neškodnosť a snívanie našli formu v jeho jemných rysoch a postave; mal v sebe čosi panovačné, tyranské, čo sa doň pomaly ukladalo nevedno odkiaľ. Vlastne ani neviem, či o tom vedel a či mu to prekážalo. Vedť práve v tom bola tá zvláštnosť. Akú fantáziu mal ten chlapec, aký bol šikovný, koľko nápadov chrľil, keď nám pomáhal v dielni a komentoval sadrové odliatky a so všetkou vážnosťou vyjavoval svoje pripomienky, kde by sa dielo ešte dalo dotiahnuť a na čo si treba dať nabudúce pozor. O to viac prekvapilo, keď na mnoho podnetov a udalostí vôbec nereagoval. Akoby mal za vedomím poklop, ktorý ho náhle zavalil a správal sa tak netýkavo, chladne, dokonca by som povedal, že si počínal ako roľníci, disciplinovaní vojaci alebo ľudia s poskromným duševným životom. A ešte tie protiklady! Vedel som si ho predstaviť, ako si k sebe nežne vinie niektoré zo susedových detí, ako naň dáva pozor a ochotne vysvetľuje všetko z nami obývaného sveta a rovnako dobre viem, že mal v sebe skrytú túžbu, ktorej sa azda aj sám bál, deti ponižovať, týrať a ubližovať im fyzicky akoby ho tešilo, že sa nemôžu brániť. A vedel, že keď dielo dokoná, zhnusí sa sám sebe, až zničí a zgniavi vlastné telo, tak ho tá predstava vzrušovala.

Nuž ale to sú len moje domienky. Venujme sa teda tomu, čo je dokázateľné a čo po sebe zanechal, pretože už od detstva bolo každému jasné, že majú pred sebou mimoriadne schopného človeka a že Naustraphov syn bude veľký sochár. Okolie sa tejto nepodloženej myšlienke prispôbovalo, dokonca ju všetci brali ako samozrejмый fakt, a tak ho kamenárske dielne samy od seba pozývali k sebe na zaučenie, dokonca sa už ako trinásťročný podieľal na výstavbe chrámu Vytekajúcej, Matky bohov, Rhey – zemi aj vlhkým nebesiam v jednom, ó, neodvracaj od nás svoju priazeň – v severoepirskej Dodone.

Keď som ho potom ako o čosi starší maliar a lakiernik pozoroval pri prácach na architrávoch a zdobených vlysoch tejto svätyne, užasol som, aký je zručný – do čoho sa ten chlapec pustil, v tom bol čitateľný jeho talent a hlboký zmysel pre krásno. Ale čím bol starší, tým viac mi uňho chýbala jednotiacia idea, línia, pre dodržanie ktorej by bol ochotný poopraviť a prispôbiť sám seba. To všetko preto, že on sám, jeho samolúboosť a jeho sebatrýzeň boli pre neho najväčšími motívami a možno považoval umenie – aj keď nám tak sochárstvo neprislúcha nazvať – iba za akúsi pomôcku pri absolutizácii samého seba.

Mladíctvo, myslel som si a len som sa pousmial nad svetlovlasým holobriadkom. Ale nemohol som ten úsmev brať s takou ľahkosťou. V hĺbke duše som totiž viac než dobre vedel, že Eupalinos nie je mládenec, ale človek s až príliš určitým myslením uvedomujúcim si samého seba. Bolo také svojské, nemal na očiach rúško podriadenosti, nízkeho vedomia a teda istoty – lebo prečo pochybovať, keď na to niet dôvodu ani potreby – ale mal na zreteli seba. No aj keď bolo toto jeho myslenie obsiashle, udivovalo badateľnou plytkosťou, že sto jeho pomyslov by sa dalo zhrnúť v dvoch-troch hutných vetách. Preto ma prekvapovalo, ako svoj ešte nezrelý a neprecítенý obzor preceňoval.

No omnoho viac som sa zhrozil, keď som si všimol, a toto zistenie sa neustále prehlbovalo ďalšími dôkazmi, že ten mladý človek nevie milovať.

Ja už mám čo-to za sebou a napokon, nikdy som nepotreboval dokazovať si vlastné schopnosti. Čo viem, to viem, mám slúžiť a slúžim. Ale ťaží ma ľútosť. Smutná, obyčajná mužská ľútosť, ak je nám vôbec dovolené ľutovať. Tento chlapec si totiž nectil bohov. A keby len nectil. Tak trochu rozumiem jeho novým myšlienkam o výlučnosti ľudí a kráse človeka. Sám predsa maľujem, stojím pri výrobe obetných predmetov a viem, z čoho sa skladajú a čo v nich zaisto nie je a tiež som si lákavou myšlienkou o moci človečieho vedomia prešiel. Hej, šíri sa to z Anatólie, možno to raz doľahne aj sem, ktovie.

Ale až sa to bojím vysloviť nahlas – ako je možné, že on neveril v bohov? Ne-ve-ril v Neviditeľného? Ja to takmer šepkám, ak vôbec rozumiete tomu nepochopiteľnému slovu... NEVERIL! Neakceptoval! Oni pre neho – ó, príjmite naše obety – neexistovali!

Ako je možné, že pre niekoho nejestvuje božské, ved' to je večnosť: trvácna pravá samozrejma realita. Preto sa vo svojej pomíjivosti chceme prítomnosťou nich aspoň nachvíľu dotknúť veľkého Života. Ach, ved' Eupalinos bol možno blázon. Chudáčik... Alebo sa s ním zahrli kruto bohovia, že ho potrestali takým výmyslom, že preňho neexistujú. Rozmanité sú nite Moirine.“

II.

„Aj tak sa neviem zbaviť pocitu, že bohovia s nami komunikujú aj na osobnejšej úrovni, ako na obetiskách a v posvätných hájoch, kde mi občas – ó, milostiví, odpustite môj ničotný život a neopustite ma – pripadali nevysvetliteľne morózní a d'alekí. Naopak, cítil som ich prítomnosť vo vlastnom príbehu a koľkokrát aj pri scénických kresbách, keď som zobrazil čosi, o čom som bol presvedčený, že to tak bolo odjakživa, že to tak má byť, dokonca, že sa to už raz stalo a že tú mozaiku som už ukladal. A nemalujeme náhodou celý život ten istý obraz? Tak sa mi zdalo, že fresky, ale aj oslavné básne, piesne či tragédie sú tiež iba šatami, v ktorých sa nám zjavujú bohovia – ba dokonca, že sú to rúcha, himatióny, v ktorých odhaľujeme my ich. My malí, zbabelí, nehodní. A silnejúce vedomie, že to tak je nielen v prácach priamo náboženských, ale v každom umení – ach, ved' ako by mohlo byť umenie bez bohov, ved' v úplne každej tvorivej činnosti je aspoň kamienok z Parnasu – ma viedlo ako pevná bledomodrá ruka, ktorá mne, často nevnímajúcemu, pomáhala nestratiť smer. Ved' som nesplnil ešte ani príkaz na delfskej svätyňi, poznaj sám seba, tak ako by som sa mohol zaoberať Eupalinovými rozpravami, či bohovia sú, alebo či som ich dokonca – ja, červ, ó, Hestia, neodchádzaj, prosím, spod mojich nôh a z krbu – sám poznal?

Ved' ja ani s istotou neviem, či budem žiť dlhšie, než dohorí toto poleno v peci, ako sa mohol Eupalinos domnievať, že je sám sebe pánom? Bohom? Ak má dušu takúto nehostinnú krajinu, biedne je kráľovstvo jeho. Ó, vševěduce Moirai! Moirai!

Som zlý veštec a viem čítať a písať iba toľko, koľko je moja potreba. A preto ma trápí, ach, ako dať Eupalinovi svedectvo toho, čo pre mňa bytostne existuje? Bohovia sú, SÚ, cítim ich ruku na pleci a zelené sovie oči Aténine v lesnej húštine. Vidím ich v odtienkou ružovej, ktorá si jemne hľadá cestu na nebesia na sklonku leta nadránom. Morská vrana je Aténou a keď ma prebudí kvílenie, viem, že udatná Artemis v lesoch lesknúcim lukom lane lovila. Ako vôbec možno chcieť dokázať to, čo jednoducho je a je večné, ved' oproti tomu nie sme my a najmä bez toho by sme neboli my, ak teda vôbec sme. A kto je to MY? Dokedy trváme? My malí, biedni, len pokiaľ si na nás niekto z potomkov spomenie?

Tak azda už viac chápete, prečo ma tak Eupalinova skepsa trápila. Keby len svoju silu zapriahol do správneho povozu, to by bol bojovník! Bolo mi toho chlapca úprimne ľúto, už len preto, akého veľkého nadania sa mu dostalo. Má ho vari od seba? Má ho premrhať?

Viem, nezasahovať, nezasahovať. Tak to má byť, to sú Moirai, osud, predurčená a nezmeniteľná časť života. Ale čo keď je mojím nekonečným osudom zasahovať do nezmeniteľného? Ved' všetko má zmysel, aj neustále opakovanie, všetko je božské a božie.

Tak sa mi, dúfam, podarilo načrtnúť, prečo som toho sochára z Megary kládol tak vysoko, nad zamestnanie. A prečo som si nemohol pomôcť, ale na ostrove Kerkyra, kde sme pracovali na frontóne Artemidinej svätyne (ó, mesačná tancujúca bohyňa, bud' zhovievavá k tomu, čo u nás vidíš), som sa začal s Eupalinom o týchto veciach rozprávať. A zistil som, že ani nie tak pyšný, ale nešťastný. Taký je ten chlapec v bielej hĺbke svojej duše.“

III.

„Dnes to vyzerá byť na slnečný deň!“ ozvalo sa za Eupalinom miesto pozdravu. Stál za ním Hylas a s vedomosťami starého majstra si obzeral oblaky ako biele balvany, ktorých zloženie mal už v oku a dopredu vedel všetko o ich budúcnosti. Z ktorého zaprší, z ktorého nie, ktorý sa večer objaví v epiruskej krajine s ružovým svetlom ako s družkou; dušou, ktorá ho náhle presvietila a z neurčitej bielej mu dala farbu i tvar. Tak mu i napadlo, aké je smutné, keď existuje jalový kameň, sutina. Je takýto neplodný aj pyšný človek? Má mať úctu oblak, z ktorého nezaprší? Je ešte vôbec oblakom? Hm, človek a mrak, obaja sa zdajú, putujú, zmiznú a rozplynú sa na to, z čoho vzišli. Hylas vlúdne pozrel na rozdrobenú zem pod ním a rukou si stále zakrýval čelo ako keby sa rozhliadal do diaľky.

„A tamto, hm, tam máš figúrku z reliéfu?“ pomkol hlavou a naznačil, že má na mysli to červenkavé, čo si Eupalinos zasunul náhlým pohybom za chrbát, akoby sa domnieval, že Hylas si to nevšimne a že hlinená postavička s povrazcovými vlasmi a mocnou hrud'ou sa mu iba zdala ako klam. „Nič, nič,“ chcel povedať a zamračiť sa na staršieho priateľa, ale vzápätí toto nutkanie zavrhol a s vyrovnanou tvárou podával Hylasovi detailne vypracovanú figúrku ženy. „To je smrť,“ dovysvetľoval, čiastočne na svoju chválu a čiastočne na ospravedlnenie ...